

Metsäauris

Metsäkauris

**Metsästäjien
Keskusjärjestö**

8. painos

Sarjan ulkoasun suunnittelu: Juhani Saarinen
Piirrokset: Seppo Polameri

ISBN 978-952-9593-77-4

Kopijyvä Oy 2007

Sisältö

Johdanto	7
1. Tuntomerkit	9
• karvapeite	10
• paino	11
• sarvet	12
• hampaat	14
• äänet ja hajut	15
• jäljet	17
2. Lisääntyminen	18
• kiima-aika	18
• sikiönkehitys	19
• lisääntymiskyky	19
3. Metsäkaurisyhteisö	20
• talvi	21
• kevät	21
• kesä	23
• syksy	24
4. Levinneisyys	25
• metsäkauris Euroopassa	26
• metsäkauris Ruotsissa	26
5. Metsäkauriskantojen vaihtelut	27
• liikkuminen ja vaellukset	27
• metsäkauriin elinalueen osat	27
• säännölliset kausivaellukset	28
• muuttovaellukset	28
• paikallisten kannanosien muutokset	29
6. Sairaudet	31
7. Kauriskanta runsastunut	32
8. Metsäkauris ja muut hirvieläimemme	44
9. Ravinnon ja elinympäristön valinta	54

10.	Metsäkauriin ruokinta ja riistanhoito	58
	• talviruokinta	58
	• ruokinnan suunnittelu ja toteutus	59
	• rehut	59
	• hätäapu	60
	• elinympäristö	61
	• riistapellot	62
	• vasojen suojaaminen niittokoneilta	62
11.	Metsäkauriskanta ja metsästys	63
	• kauriskannan metsästyssuunnittelun kulku	64
	• verotussyunnittelun vaihtoehdot	65
	• ensin tavoiteasettelu: lihaa vai troфеita	66
12.	Metsästysjärjestelmä Suomessa	70
	• saaliista tulee ilmoittaa	71
13.	Metsästysmuodot	73
	• metsästys ajavalla koiralla	73
	• hiivintämetsästys	75
	• metsästys vahtimalla	76
	• houkutteleva	77
	• ajoketjumetsästys	77
	• metsästys jäljittämällä	78
	• riistalaukaus	79
14.	Saaliin käsittely	80
15.	Metsäkauriin troфеet	81
	• sarvien arvostelu	82
	• metsäkauristroфеiden kymmenen kärjessä	83

Johdanto

Metsäkauris on uusin riistaeläin hirvieläintemme joukossa. Sen leviämismuutos on ollut nopea ja kauriita tavataan nykyään maamme jokaisen riistanhoitopiirin alueella. Etelä- ja Lounais-Suomessa kauriskanta on paikoin jo hirvikantaa runsaslukuisempi ja kauriista on muodostunut merkittävä uusi riistaeläin ja metsästyksellisten intohimojen kohde. Talven 2004–2005 kauriskannaksi on arvioitu noin 21 000 eläintä.

Kauris on kuitenkin suuressa määrin riippuvainen sopivista elinolosuhteista. Leudot, vähälumiset talvet ja vähäiset petomäärät ovat edesauttaneet kannan lisääntymistä ja säilymistä. Metsäkauriin merkittävimmät saalistajat kettu ja ilves tulevat kuitenkin todennäköisesti hidastamaan kauriskannan kasvua, mikä onkin jo havaittavissa tiheimpien kauriskantojen alueilla.

Metsäkauriin metsästykseen ei tarvita enää pyyntilupaa. Sen metsästämiseen riittää oikeus metsästää kaurista alueella. Pyyntiluvan poistamisella pyritään joustavampan käytäntöön kauriin aiheuttamien vahinkojen ennaltaehkäisemiseksi. Vastuuta on siis kannanhoidossa siirretty aiempaa enemmän metsästäjille itselleen.

Metsäkauriin osalta olemme vaiheessa, jossa on tärkeää laatia toimivat verotusmallit sekä ohjata metsästys-oikeuden haltijoiden toimintaa kantojen järkevässä hallinnassa. Tämän oppaan sivuilla on esitetty muutamia vaihtoehtoja, joista päätös on kuitenkin metsästäjällä. Oppaan tarkoituksena on myös antaa perustietoja kauriista, ohjeita riistanhoidosta, metsästystavoista ja saaliin käsittelystä.

Metsäkauris – oppaan perustana on käytetty Svenska Jägarförbundetin Lär känna rådjuret -opasta. Ensimmäinen painos otettiin vuonna 2000. Nyt käsissäsi oleva uusittu painos sisältää runsaasti päivitettyä tietoa useimpien sisältöosioiden osalta, onhan kauriskanta kasvanut ja tietämys kauriista seitsemän vuoden aikana lisääntynyt huomattavasti.

Metsästäjain Keskusjärjestö
Raimo Vajavaara

1. Tuntomerkit

Metsäkauris on pienikokoisin hirvieläimemme. Aikuisen kauriin säkäkorkeus on 67–75 senttimetriä ja pituus on 90–130 senttimetriä. Sen väritys ja ulkoinen olemus ovat sukupuolesta ja esiintymisalueesta riippumatta melko yhtenäiset.

Sarvettomia pukkeja ja naaraita voi olla usein hankala erottaa toisistaan maastossa, sillä pukit eivät ole kooltaan paljoakaan suurempia. Yleensä ne kuitenkin tekevät tiiviimmän ja ”nelikulmaisemman” vaikutelman. Erityisesti paksumpi kaula luo pukille voimakkaan profiilin. Nuoret yksilöt tunnistaa muiden hirvieläinten tapaan hintelästä olemuksesta ja niille ominaisesta levottomasta ja poukkoilevasta liikkumistavasta.

Erityisen hyvä tuntomerkki on sukuelinalueen karvointus. Pukilla se on mahan alla selvästi roikkuva ”pensseli” ja naaraalla peräpeilistä roikkuva tupsu. Molemmilla sukupuolilla on vaaleana erottuva peräpeili.

Metsäkauriin erottaa valkohäntäpeurasta myös hännästä. Valkohäntäpeura heiluttaa selvästi erottuvaa hännäänsä usein. Metsäkauriin häntä on pieni eikä juurikaan erotu karvapeitteestä.

Metsäkauris on pienin hirvieläimemme. Aikuinen metsäkauris on lähinnä valkohäntäpeuran vasan kokoinen.

Karvapeite

Kauriin ikää voidaan arvioida karvapeitteen väristä. Tietty ruumiinosat, erityisesti pää ja kaula, alkavat iän myötä harmaantua. Otsalla, kuonon selässä ja silmien ympärillä olevat harmaat alueet näkyvät selvimmin. Vanhimmillä yksilöillä saattavat silmien ympärystät olla vaaleat, neet niin, että näyttää kuin eläimellä olisi ”silmälasit”.

Normaalisti metsäkauriin karva vaihtuu kahdesti vuodessa, keväisin huhti–kesäkuussa ja syksyisin syys–lokakuussa. Ajankohta vaihtelee alueesta, yksilöstä ja vuodesta riippuen. Talvikarva esimerkiksi ankaran talven jälkeen vaihtuu myöhään keväällä. Lisäksi nuoret yksilöt vaihtavat karvansa vanhoja aikaisemmin, terveet ennen sairaita ja pukit ennen naaraita.

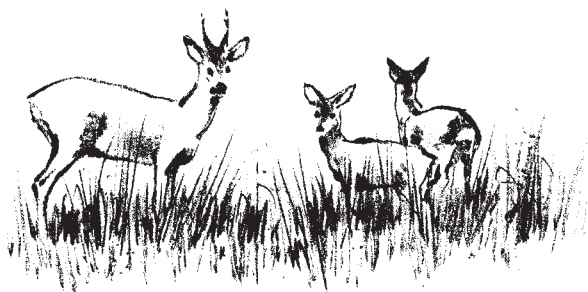
Harmaanruskea talvikarva suojaa pakkaselta, sateelta ja lumelta. Taljan karvat ovat onttoja ja talvikarva on huomattavasti kesäkarvaa karkeampi. Ontot karvat eristävät hyvin, joten eläin tulee toimeen kylmissäkin olosuhteissa.

Väritään **punaisia ja harmaanruskeita** kauriita tavataan koko levinneisyysalueella. Saksassa on tavattu **mustia** kauriita. Lisäksi kirjallisuudessa kuvataan kelta-vaalea ja hopeinen muoto. Hyvin harvoin tavataan täysin valkoisia **albiinokauriita**, joilla ei ole lainkaan väripigmenttiä. Tavallisempia ovat osa-albiinoiksi kutsutut yksilöt, joilla on valkoisia laikkuja karvapeitteessä.

Valkoisella peräpeilillä ei ole mitään tekemistä albinismin kanssa, vaan se toimii lähinnä hälytys- ja tunnistussignaalina vaaran uhatessa.

Paino

Aikuinen metsäkauris painaa 15–35 kiloa eli vaihteluväli on suuri. Manner-Euroopassa elävien kauriiden paino näyttää nousevan sekä itään että pohjoiseen tultaessa. Vuorilla elävät kauriit ovat painavampia kuin alavilla mailla asustavat lajitoverinsa. Samanlaisia eroja voidaan havaita esimerkiksi Ruotsissa. Pohjois-Ruotsin (Norrlannin) metsäkauriit näyttävät olevan suurempia ja painavampia kuin maan eteläosissa tavattavat eläimet. Ruotsissa on saatu saaliiksi teuraspainoltaan (paino sen jälkeen, kun veri ja sisäelimet on poistettu noin 73 % elopainosta) yli 30-kiloisia yksilöitä, joten ne lienevät kookkaimpia Euroopassa.

Metsäkauris on tuottava laji. Aikuinen naaras vasoo yleensä kaksi vasaa, usein jopa kolme.

Vastasyntyneet vasat painavat noin 1,5–2,5 kg. Ne kasvavat nopeasti parin ensimmäisen elinvuotensa ajan ja painavat kaksivuotiaina noin 80 % maksimipainostaan. Kasvu tapahtuu kesäisin ja jatkuu aina kasvillisuuden lakastumiseen saakka lokakuulle, jonka jälkeen se laantuu talven ajaksi. Ruotsalaisissa tutkimuksissa vasoilla on havaittu vähäistä painonlisäystä vielä loka–maraskuussa (teuraspaino on tuolloin noin 10–13 kg).

Painon lasku talvisin riippuu ennen kaikkea lumipeitteisen kauden pituudesta, lumen paksuudesta, pakkasesta ja ravinnon saatavuudesta.

Naaraat saavuttavat maksimipainonsa 2–3 vuoden iässä. Tämä johtuu sukupuolten erilaisuudesta; pukkien lisääntymismenestys riippuu siitä miten suuria ja voimakkaita ne ovat, kun taas naaraat panostavat jälkeläisiin oman kasvunsa sijasta.

Kaurispukkien kiima-aikainen painonmenetys on merkittävästi vähäisempää (noin 5–10 %) kuin esimerkiksi hirvisonnien, jotka voivat menettää tällöin jopa 20–30 % ruumiinpainostaan. Tämä johtuu osittain lajien erilaisista yhteisöjärjestelmistä. Pukit käyttävät energiaa alueen valtaamiseen ja hallitsemiseen koko kevään ja kesän ajan, joten niiden ei tarvitse taistella muiden pukien kanssa kiima-aikana. Vaikka pariutumisseremoniat ovat aikaavieviä ja vaativat paljon ylimääräistä energiaa, jää pukeille silti aikaa syömiseenkin. Hirvisonnit sitävastoin käyttävät kiima-aikana kaiken energiansa naaraiden vahtimiseen muilta uroksilta, eivätkä siksi ehdi juurikaan syömään.

Metsäkauriin sarvet ovat sirot ja elegantit verrattuna muiden hirvieläinten massiivisiin sarviin. Trofearvostelussa arvostellaan muista poiketen myös tilavuus ja paino.

Sarvet

Metsäkaurispukin sarvet eroavat oleellisesti muiden hirvieläinten sarvista. Sarvien ulkonäkö voi kuitenkin vaihdella yksilöiden välillä sekä vuodesta toiseen. Toisinaan tavataan jo aivan nuorilla yksilöillä senttimetrin korkuisia ns. ensisarvia. Nuorilla yksilöillä on yksi- tai kaksipiikkiset sarvet ja vain hyvin harvoin tavataan nuoria pukkeja joilla on kolmipiikkinen kruunu.

Sarvien paino ja järeys lisääntyy kuitenkin 4–5 vuoden ikään saakka ja tämän jälkeen ne alkavat taantua. Hyvin vanhoilla pukeilla voi olla taantuneet sarvet, joissa ei ole sivupiikkejä ja jotka ovat hieman epämuodostuneet ja tyvestä paksuuntuneet.

Sarvien kokoa säätelevät pukin ikä, ympäristötekijät ja perimä. Myös ravintotilanne kevättalvella sarvien alku-

kehityksen aikaan voi vaikuttaa niiden ulkonäköön. Runsaalla ja hyvälaatuisella ravinnolla oleva pukki kasvattaa suuremmat sarvet kuin heikolla ravinnolla oleva. Todennäköisesti myös elinympäristön saastuminen ja raskasmetallien kertyminen sarviin heikentää niiden kasvua. Puolassa on voitu todistaa yhteys raskaan teollisuuden alkuvaiheiden ja trofeiden heikkenemisen välillä. Perinnöllisyyden suhteen tilanne on epäselvempi. Tiettyjen alueiden pukkeja voidaan kuitenkin tunnistaa sarvien ominaisista piirteistä, jotka ovat ilmeisesti geneettistä alkuperää. Maaperän happamoitumisen vaikutuksia sarvien kehitykseen ei tiedetä.

Sarvien pitää kehittyä oikeaan aikaan, jotta kaurispukki saisi tämän kautta mahdollisimman suuren lisääntymisedun kiima-aikana. Vuosittainen kasvu on monimutkainen prosessi, jota säätelevät erilaiset hormonit. Päivän piteneminen ja valon lisääntyminen vaikuttavat tiettyjen säätelyhormonien erittymiseen niin, että sarvien kasvun alku ja kehittyminen ovat suurin piirtein samanaikaista kaikilla pukeilla vuodesta toiseen. Kelomisen ajankohta voi kuitenkin vaihdella riippuen sääoloista, ravintotilanteesta ja pukin iästä. Vanhemmat pukit saavat sarvensa valmiiksi nuoria aikaisemmin, jopa jo maaliskuun lopulla. Nuorilla yksilöillä sarvien kelominen saattaa joinakin vuosina tapahtua vasta kesäkuussa. Jos talvi on ollut siedettävä ja kevättalvi leuto, aikaistuu kelominen kaikilla pukeilla. Kaikista hirvieläimistä metsäkauris on kuitenkin aikaisin sekä sarvien valmistumisen että kiimaajan ajankohdissa.

Sarvien kehittymistä ohjaavat enimmäkseen kasvu- ja sukupuolihormonit. Koska näiden vaikutukset ovat toisiinsa nähden vastakkaiset, ajoittuu kasvuhormonin erityksen huippu sarvien kasvuvaiheeseen vähentyen sukupuolihormonitason alkaessa nousta. Sarvien kelomisaika keväällä on hormonien vaihtumisajankohdassa. Kun sarvet lopettavat kasvunsa, loppuu myös ravinteiden kierto sarvia päällystävässä nahassa, joka alkaa kutistua ja ratkeilla. Kelominen saattaa näyttää hyvinkin vastenmieliseltä, kun veriset nahanriekaleet roikkuvat sarvista ja saattavat tahria karvapeitettä. Verijäljet yhdessä ilman, pihkan ja lian kanssa saavat aikaan sarvien tumman värin. Väri voi vaihdella lähes mustasta beigeen.

Epämuodostuneet sarvet ovat metsäkaurispukeilla jokseenkin tavallisia. Epämuodostumat johtuvat sarvia päällystävän nahan vahingoittumisesta, hormonoitumin-

nan häiriöistä tai luuvammoista jaloissa. Hormonihäiriöt johtuvat usein kivesten vioittumisesta, joka johtaa heikentyneeseen sukupuolihormonin tuotantoon.

Esimerkkejä epämuodostumista

Pukkivasan kastroiminen johtaa pysyvään sarvettomuuteen, kun taas sarvien kasvuvaiheessa olevan, nahkasarvisen aikuisen kastroiminen aiheuttaa sarvien jatkuvan kasvun, jolloin kehittyvät ns. peruukkisarvet. Jos pukki kastroidaan silloin, kun sen sarvet ovat jo puhdistuneet, ne putoavat muutaman viikon kuluttua ja uudet sarvet alkavat kasvaa saman tien. Sarvista tulee tässäkin tapauksessa peruukkisarvet, sillä kastroidulta pukilta puuttuu kyky tuottaa kasvuprosessin katkaisevaa sukupuolihormonia. Myös eräät sairaudet voivat vaikuttaa sarvien kehittymiseen.

Luuvammat jaloissa aiheuttavat usein voimakkaasti epämuodostuneet heikot sarvet, edellyttäen että parantuminen tapahtuu samanaikaisesti sarvien kasvuvaiheen kanssa. Tämä johtuu siitä, että jalkojen luuston ja sarvien hermoradat ovat aivoissa osittain päällekkäiset. Luuvammoista lähtevät hermoimpulssit saattavat peittää sarvien kasvua säätelevät impulssit ja sarvien kasvu jää toissijaiseksi jalan parantumisen ollessa tärkeintä.

Hermoradat risteävät aivoissa siten, että vasemman takajalan vahingoittuminen aiheuttaa oikean sarven epämuodostumisen ja vastaavasti oikean takajalan vamma taas vasemman sarven virheet. Etujaloista tulevat hermoradat sen sijaan vaikuttavat suoraan samanpuolisen sarven kehitykseen.

Hampaat

Aikuisella metsäkauriilla on normaalisti 32 hammasta, joista suurin osa on alaleuassa. Etuhampaat puuttuvat yläleuasta kokonaan. Joskus tavataan ns. torahampaallisia yksilöitä, joiden yläleuassa on kulmahammaspari.

Hampaat nimetään yleensä sijaintinsa mukaan latina-laista nimeä käyttäen, kirjallisuudessa usein vain ensimmäisellä etukirjaimella. Vasoilla on syntyessään maitohampaat, mutta jo ensimmäisen kesän lopulla näkyvät ensimmäiset pysyvät hampaat. Vuoden ikäisenä kaikki

maitohampaat ovat vaihtuneet ja pysyvät hampaat kasva-
neet täyteen mittaansa.

Metsästäjää kiinnostaa yleensä kaatamansa kauriin
iän määrittäminen. Vasa on, kuten jo edellä mainittiin,
helppo erottaa aikuisesta hampaiden kasvuvaiheen pe-
rusteella. Huomattavasti vaikeampaa on erottaa aikuisten
kauriiden eri ikäryhmät toisistaan. Tähän käytetään pää-
asiassa kahta menetelmää: koko hampaiston kulumis-
astetta sekä yksittäisiä hammasleikkeitä.

Hampaiston kuluminen

Vierekkäisten hampaiden urat tasoittuvat iän myötä
purupintojen kuluessa. Kokeneet metsästäjät pystyvät
tällä menetelmällä melko luotettavasti erottamaan nuo-
ret yksilöt vanhoista. Vanhan yksilön tarkkaa ikää on
vaikeampaa määritellä, sillä hampaat kuluvat vain vähän
vuoden aikana. Kulumisnopeus saattaa vaihdella huo-
mattavastikin eri yksilöiden välillä. Lisäksi kuluminen
on erilaista eri ympäristöissä, riippuen ravinnon koostu-
muksesta ja hiekka- ja maa-aineksen määrästä kasvilli-
suudessa. Jos samalta alueelta on kuitenkin pyydetty
aiemmin kauriita joiden leuat on otettu talteen ja ikä on
määritetty varmasti, voi karkean määrittelyn tehdä ver-
taamalla kaadetun yksilön leukaa tällaisiin tyyppileu-
koihin.

Hammasleikkeet

Toista menetelmää eli hammasleikkeitä, käytetään
”vuosirenkaiden” laskemiseen hampaan tyvestä ns.
hammassementistä. Sementti lisääntyy jatkuvasti tietyllä
vuosirytmillä, jolloin siihen muodostuu vuosirenkaita
kuten puuhunkin. Menetelmä vaatii leiketyökaluja ja tut-
kimuslaitteistoa ollen siten hankala tavalliselle metsästä-
jälle.

Äänet ja hajut

Metsäkauris äänтелеe tilanteen mukaan. Tunnetuin ääni-
tä on voimakas **haukahdus**, joka ilmaisee varoitusta,
ärtymystä sekä epävarmuutta. Sen kuulee esimerkiksi

silloin, kun kauriita häiritään. Pukin ja naaraan haukahdukset ovat hyvin samankaltaiset mutta jälkimmäisellä hieman korkeampi. Se voi haukahtaa varoitukseksi esimerkiksi silloin, kun ihmiset kulkevat liian läheltä sen vassoja.

Toinen tyypillinen ääni on houkutusääni. Se on **vihellys**, jonka korkeus vaihtelee ja yleensä alenee jonkin verran kauriin iän myötä. Ääni on suhteellisen vaimea ja sitä voi olla hankalaa kuulla jo muutaman sadan metrin etäisyydeltä.

Kolmas äännähdys on **parkaisu**, joka ilmaisee tuskaa tai vakavaa hätätilannetta esimerkiksi petoeläimen hyökätessä.

Metsäkauris välittää viestejä myös hajurauhasten avulla. Rauhasia ovat sorkanpäällisrauhanen, takajalassa sijaitseva kinnerrauhanen ja otsarauhanen. Hajumerkintä tapahtuu, kun rauhanen osuu maahan tai kasvillisuuteen ja haju voi olla niin voimakas, että ihminen erottaa sen.

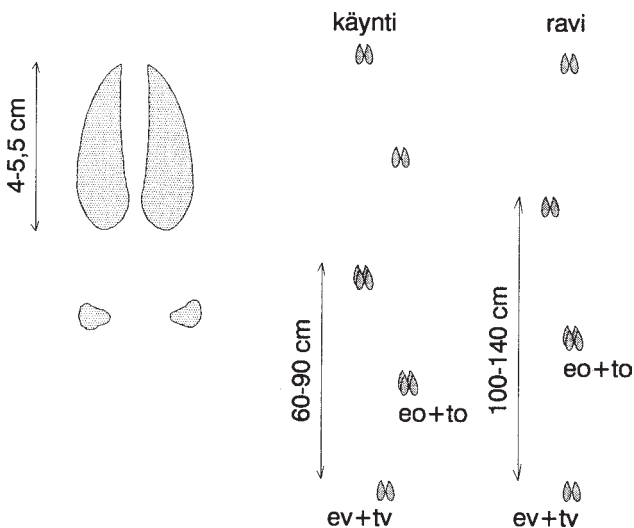
Metsäkaurispukki merkitsee reviirinsä hajurauhasista erittyvän hajun avulla. Se hieroo otsarauhastaan reviirin rajoilla oleviin pieniin puihin ja pensaisiin ilmoittaen muille pukeille alueen olevan varattu.

Hajujen avulla kauriit löytävät toisensa ja voivat ilmaista mielialoja kuten säikähdystä tai pelkoa. Pukit käyttävät reviiresongin aikana ahkerasti otsarauhastaan ympäristönsä merkitsemiseen tunkeilijoita vastaan.

Jäljet

Metsäkauriin sorkanjälki on erittäin siro, kapea ja se muistuttaa lampaan jälkeä. Sen erottaa suurempien aikuisten hirvieläinten jäljistä pienemmän koon ja lyhemmän askelvälin perusteella. Sekaannuksia saattaa kuitenkin syntyä erityisesti valkohäntäpeuran vasan ja kauriin välillä. Peuranvasan jälki on kuitenkin leveämpi ja muodoltaan enemmän sydämenmuotoinen.

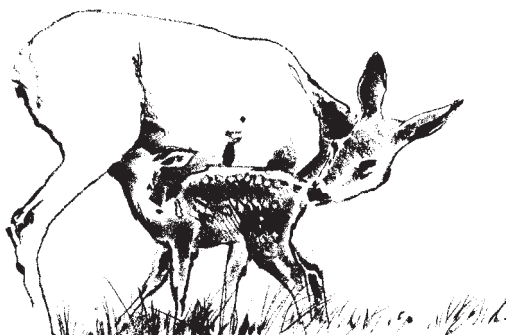
Aikuisen metsäkauriin jäljen pituus on noin 4–5,5 senttimetriä ja askelväli on käynnissä 60–90 senttimetriä ja ravissa 100–140 senttimetriä.

Metsäkauriin jälki on erittäin siro ja kapea. Se muistuttaa lampaan jälkeä. Sitä voi joskus olla vaikea erottaa valkohäntäpeuran vasan jäljestä.

2. Lisääntyminen

Kauriin lisääntymisbiologia eroaa muista hirvieläimistä. Se perustuu suurelta osin erikoiseen yhteisöjärjestelmään, johon kuuluu mm. urosten tiukka reviirijärjestelmä. Seuraavassa tarkastellaan joitakin näistä eroista lähemmin.

Kiima-aika

Metsäkauriin kiima-aika alkaa heinä–elokuun vaihteessa, mutta ajankohta saattaa vaihdella alueittain. Etelässä kiima-aika on viikon, pari aikaisemmin kuin pohjoisessa. Suurin osa pariutumisista tapahtuu elokuun alussa. Pukki voi tilaisuuden tullen paritella usean naaraan kanssa.

Parittelun ja hedelmöitymisen jälkeen munasolu ei kiinnity kohtuun viivästyneen sikiönkehityksen takia. Ilmeisesti tästä johtuen metsäkauriilla ei ole uusintakiimoja. Ennen varsinaista kiimaa esiintyy kuitenkin esikiimoja, joiden tarkoituksena on houkutella pukkeja paikalle.

Kiima-ajan alkaminen riippuu myös eläimen iästä. Englantilaisen ja saksalaisen kirjallisuuden mukaan nuoret naaraat tulevat kiimaan vanhoja aikaisemmin. Tämä johtuu siitä, että ne ovat paremmassa kunnossa kuin paljon energiaa vasojen kasvattamiseen kuluttaneet vanhat naaraat.

Pukkien lisääntymiskykyisyys ei todennäköisesti vaikuta kiima-aikaan. Spermantuotanto on runsasta sarvien ollessa nahattomat eli keväästä loka–marraskuulle. Aikuiset pukit pudottavat sarvensa yleensä marras–joulukuussa. Ensimmäiset sarvenpudotukset voivat tapahtua jo lokakuussa. Nuorilla pukeilla voi olla sarvet vielä tammikuun puolella. Koska vanhat ”valta-asemassa” olevat pukit pudottavat sarvensa aikaisin – joskus

jo lokakuussa – voidaan kiimasesongin olettaa olevan niiden kohdalta ohi jo tässä vaiheessa. Jos joku naaraista on kiimassa vielä tätä myöhemmin syksyllä, hoitavat nuoret pukit tärkeän velvollisuuden. Pukit ovat tavallisesti täysin lisääntymiskykyisiä jo vuoden ikäisinä. Niiden lisääntymismenestys riippuu kuitenkin yleensä niiden kyvystä vallata ja pitää hallussaan reviiriään.

Sikiönkehitys

Metsäkauris on ainoa hirvieläin, jolla on ns. viivästynyt sikiönkehitys. Viivästynyt sikiönkehitys tarkoittaa sitä, että hedelmöittynyt munasolu jakautuu syksyllä vain joitakin kertoja ennen kuin se jää lepotilassa kohtuun. Varsinainen alkion- ja sittemmin sikiönkehitys alkaa vuodenvaihteen aikoihin. Alkio kehittyy tämän jälkeen nopeasti ja vasominen tapahtuu aikaisintaan toukokuun lopussa, mutta yleensä vasta kesäkuussa ja etelässä jonkin verran pohjoista aikaisemmin. Kokonaisuudessaan tiineysaika on noin 300 vuorokautta.

Viivästynyt sikiönkehitys on sopeutuma ankariin talviimme. Kaurisnaaraat siirtävät tällä tavoin paljon energiaa vaativan sikiön kehittymisen suotuisempaan vuodenaikaan.

Lisääntymiskyky

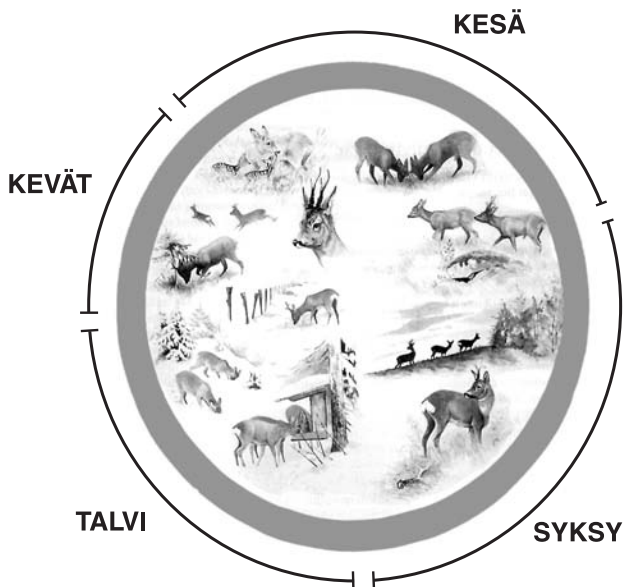
Metsäkauris on pohjois-eurooppalaisista hirvieläimistä tuottavin. Naaras saavuttaa sukukypsyyden vuoden ikäisenä ja säilyttää lisääntymiskykynsä läpi elämänsä. Nuorilla naarailla on alhaisempi tuottavuus kuin vanhemmilla ja tuottavimmillaan eläimet ovat 5–7 vuoden iässä. Tavallisesti naaraat tuottavat yhdestä kolmeen vasaa, joskus jopa neljä.

Metsäkauriilla tuottokyky vaihtelee vähemmän kuin esimerkiksi hirvellä ja yleensä kaikki niin nuoret kuin vanhatkin naaraat tulevat tiineiksi. Sikiöiden määrä naarasta kohti ei myöskään vaihtelee paljoakaan. Tuottokyky lisääntyy Keski-Euroopasta pohjoiseen siirryttäessä. Etelä- ja Keski-Ruotsissa havaittu 2,19 alkioita naarasta kohti (keskiarvo) on Euroopassa tutkituista alueista korkein. Suurin osa Manner-Euroopan kauriskannoista tuottaa keskiarvona vain 1,5–1,9 vasaa/naaras vuosittain.

3. Metsäkaurisyhteisö

Pukkeihin sidoksissa oleva metsäkaurisyhteisön reviirijärjestelmä on poikkeuksellinen hirvieläinten keskuudessa. Reviirillä tarkoitetaan aluetta, jota pukki puolustaa muita saman lajin samaa sukupuolta edustavia yksilöitä vastaan. Naarasten oleskelualueita kutsutaan kotialueiksi.

Seuraavassa tarkastellaan kaurisyhteisön elämää yhden vuodenkierron aikana.

Metsäkauriin elämää vuoden aikana.

Talvi

Talvella pukkien sarvet ovat vielä nahan peittämät eivätkä pukit ole kiinnostuneita reviirirajoista. Ruokintapaikoilla tai muualla, missä on riittävästi ravintoa, voidaan yleensä nähdä samalla kerralla useita samaakin sukupuolta olevia eläimiä. Talvisesta laumassa elämisestä on hyötyä ravinnon etsinnässä ja esiinkaivamisessa sekä petoeläinten havaitsemisessa ja jopa puolustautumisessa niitä vastaan. Hyökkäävällä käytöksellä, jota joskus havaitaan ruokintapaikoilla, ei ole mitään tekemistä reviirikäyttäytymisen kanssa, vaan silloin suurin ja vahvin ainoastaan käyttää oikeuttaan syödä ensimmäisenä.

Kevät

Kevään tullen kauriiden käyttäytyminen muuttuu huomattavasti. Pukit aloittavat sarvien kelomisen ja samaan aikaan, tai jopa ennen, ne alkavat vallata ja puolustaa omia reviirejään. Suurimmat ”kapitaalipukit” valitsevat parhaat ravinto- ja suoja-alueet. Vanhemmilla pukeilla on myös yleensä suuremmat reviirit kuin nuorilla, mutta yksilöllistä vaihtelua esiintyy. Samaa reviiriä pyritään yleensä pitämään hallussa vuodesta toiseen.

Jos pukkeja on paljon, reviirit vallataan nopeasti, niiden merkintä on kiihkeää ja tappelut tavallisia. Pukit jatkavat kelomista sarvillaan ja jättävät otsarauhasestaan hajumerkkejä ympäristöönsä. Yleensä ne valitsevat tähän tarkoitukseen esimerkiksi metsäaukeilla tai pellon tai ojanpientareilla hyvin näkyvissä olevia pensaita tai pieniä puita. Tämän lisäksi ne voivat kaivaa kuoppia, joihin jää hajumerkkejä niiden sorkanpäällisrauhasista. Tehostaakseen merkintää ne saattavat myös virtsata kuoppaan tai sen läheisyyteen. Rajojen merkitsemisen lisäksi reviirimerkkejä tehdään myös alueen oleskeluosiin.

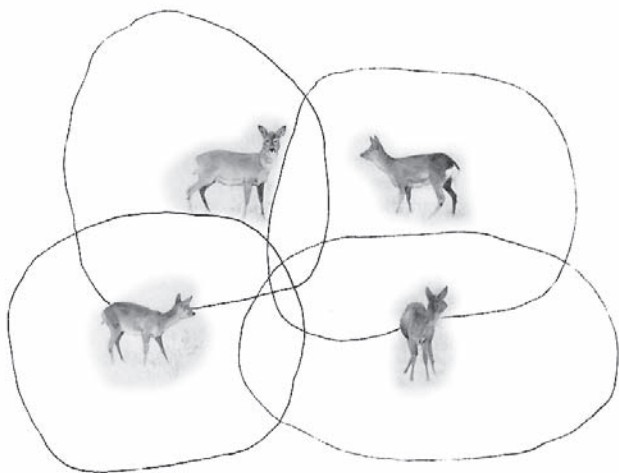
Jos reviirin haltijalle tapahtuu jotakin, läheiset pukit laajentavat omia reviireitään hyvin nopeasti vapautuneelle alueelle. Jos ylimääräistä aluetta jää tai reviiri on haltijalleen liian laaja, sen saattaa ottaa osia haltuunsa reviiritön nuori pukki. Sekä reviirin laatu että koko viestittävät muille siitä, kuinka merkittävä reviirin haltija on.

Metsäkaurispuikin reviirin rajat ovat selväpiirteiset. Se huolehtii reviiristään tarkoin ja ajaa tunkeilijat säälimättä pois.

Naarailla ei esiinny varsinaista reviirikäyttäytymistä. Ne ovat kuitenkin keväällä aggressiivisia toisiaan kohtaan ja eivätkä päästä muita lähelleen lauman hajaantumisen jälkeen. Niiden kotialueiden rajat eivät kuitenkaan ole niin selkeitä kuin pukkien reviirit, vaan alueet voivat olla osittain päällekkäisiä.

Vasominen tapahtuu touko–kesäkuussa; suurin osa vasoista syntyy kesäkuun puolella. Metsäkaurisnaaras vierottaa edellisen vuoden vasansa vain muutamaa viikkoa ennen vasomista.

Naaraiden kotialueiden rajat eivät kovinkaan selkeitä. Alueet voivat mennä myös osin päällekkäin.

Kesä

Pukit puolustavat reviirejään muilta pukeilta siksi kunnes kiima-aika on ohi eli ainakin elokuun loppuun saakka. Niiden lisääntymismenestys perustuu suurelta osin siihen, että reviiri houkuttelee mahdollisimman paljon naaraista.

Kesällä pukkien varsinaiset kiimataistot vähenevät, sillä niillä on ollut koko kevät ja alkukesä aikaa mitellä voimiaan. Suurin huomio kohdistetaan usein itse pariutumistapahtumaan. Kun pukki kohtaa kiimassa olevan naaraan, se vartioi sitä tarkasti, kunnes naaras on vastaanottavainen.

Pukki ”valmistaa” naarasta paritteluun seurailemalla sitä joskus pitkiäkin aikoja. Paikalle voi muodostua näkyvä polku, jota sanotaan noitarinkiksi (ruots. häxring). Parittelun jälkeen pukki lepää tovin, kunnes se nousee ja ryhtyy jatkamaan arkisempia askareita, ellei reviirillä ole toista naarasta, joka vaatii samoja toimenpiteitä.

Paritteluun valmistautuminen on naaraan kiihottamista, joka voi jatkua pitkiäkin aikoja hyvin tiivinä (takaa-ajaja voidaan havaita joskus jo keväällä ja alkukesällä). Joskus eläimet juoksevat suuren kiven tai puun ympärillä, jolloin paikalle muodostuu hyvin näkyvä polku, ns. noitarinki. Parittelun jälkeen pukin kiinnostus naaraaseen laantuu ja se valmistautuukin uuteen koitokseen, jos reviirillä on toinen kiimassa oleva naaras.

Syksy

Kun kiimasesonki on ohi ja lähestytään syyskuuta, käyttäytyminen yhteisössä muuttuu ja pukit ja naaraat voivat jälleen oleskella samaakin sukupuolta olevien yksilöiden kanssa samoilla alueilla. Pukit pudottavat sarvensa syksyn aikana ja eläimet kohentavat kuntoaan tulevaa talvea varten. Ne pysyvät kuitenkin yleensä kesäalueillaan lumen tuloon saakka. Samanaikaisesti liikkuvuus lisääntyy, jolloin kotialueet suurenevät kesäaikaisiin verrattuna.

4. Levinneisyys

Metsäkauris on peräisin Vähä-Aasiasta välimerenilmaston alueelta. Sieltä se on levittäytynyt pääasiassa pohjoiseen ja nyt sitä tavataan koko Euroopassa Irlantia lukuunottamatta sekä ns. temporaalisella vyöhykkeellä läpi Aasian aina Tyynelle merelle saakka. Sen jälkeen, kun Linné antoi metsäkauriin latinalaiseksi nimeksi ***Capreolus capreolus***, kirjallisuudessa on kuvattu ainakin viisi alalajia. Capreolus tarkoittaa pientä vuohia. **Eurooppalainen metsäkauris** on säilyttänyt myös alalajinimenään *capreoluksen*. **Siperialainen kauris** (*Capreolus c. pygargus*) on kooltaan suurin. Sen elopaino voi olla jopa 60 kg. Myös sarvet saavuttavat eurooppalaisiin verrattuna kunnioitettavat mitat. Niiden pituus on 40–50 cm ja piikkejä on usein 4–5 kummassakin sarvessa. Tämän vuoksi siperialaista kaurista onkin yritetty risteyttää eurooppalaisen lajitoverinsa kanssa kuitenkin huonolla tuloksella. Siperialaisen metsäkauriin päälevinneysalue ulottuu Ural-vuorilta Baikal-järvelle saakka. Muita alalajeja tavataan Pohjois-Kiinassa, Tiibetissä ja Koreassa.

Metsäkauris Euroopassa

Manner-Euroopassa metsäkauriskantojen tiheydet voivat olla huomattavan suuria, esimerkiksi Tanskassa on ollut alueita, joilla tiheys on ollut noin 250 kaurista/1 000 ha. Puolan havumetsävaltaisilla vuorialueilla on laskettu noin 35 kaurista/1 000 ha, mutta lehtimetsäalueilla vastaavalla pinta-alalla voi olla jopa 350 kaurista/100 ha. Englannista on tietoja lähes uskomattomista luvuista: jopa 700 eläintä/1 000 ha. On kuitenkin muistettava, että tällaista kauristiheyttä ylläpitävä alue on yleensä melko pieni ja ympäröivä seutu on huomattavasti harvemman kannan aluetta.

Metsäkauris Ruotsissa

Ruotsin metsäkauriskanta on noin sadan vuoden kuluesa kasvanut muutamista sadoista yksilöistä yli miljoonan yksilöön. Kannan kasvua helpotti merkittävästi laajamittainen kettusyyhy 1980-luvulla.

Nykyisin metsäkauris on merkittävä riistaeläin ja vuotuinen saalis on satoja tuhansia yksilöitä. Se luokitellaan pienriistaksi eikä pyyntilupakäytäntöä ole. Niitä tavataan koko maassa aina tunturialueita myöten. Osa Suomen kaurispopulaatiosta onkin tullut Ruotsin Lapista Tornionjoen ylitse.

Kannat ovat nykyisin tiheitä Etelä-Ruotsin monimuotoisissa elinympäristöissä, mutta harvenevat tullessa Pohjois-Ruotsiin. Harvan kannan alueita ovat myös teho- ja maatalouden alueet Etelä-Ruotsissa, missä yksipuoliset ja lajistoltaan köyhät viljelyalueet tarjoavat huonosti suojaa. Niillä alueilla, joissa maisema on sulkeutunut ja mosaiikkimainen, on yleensä tiheä ja elinvoimainen kanta, kun taas pelkät, ”karut” peltoalueet ovat harvemmin asuttuja. Elinympäristöiltään monimuotoinen Skoone hyvä esimerkki tiheän kannan alueista.

5. Metsäkauriskantojen vaihtelut

Liikkuminen ja vaellukset

Metsäkauriilla voidaan erottaa kolmea erityyppistä liikkumista:

- 1) Liikkuminen rajatun reviirin tai kotialueen sisällä.
- 2) Säännölliset kausivaellukset kahden tai useamman alueen, esimerkiksi kesä- ja talvilaidunten välillä.
- 3) Muuttovaellukset pois kotialueilta.

Metsäkauriin elinalueen osat

Pukkien reviirit ja naaraiden kotialueet kesäaikaan käsittävät vain noin puolet koko elinalueen laajuudesta. Pukit valitsevat niin suuren alueen kuin ne pystyvät valvomaan kohtuullisilla ponnistuksilla. Reviirittömät nuoret pukit voivat liikkua useiden satojen hehtaarien alueella. Metsäympäristössä kauriit liikkuvat kesäisin pienemmällä alueella kuin muina vuodenaikoina. Elinalueen käytön vuosirytmistä muistuttaa muita hirvieläimiä ja elinalueet laajenevat huomattavasti keväällä. Metsäkauriit ovat hyvin paikkauskollisia sen jälkeen, kun ne ovat löytäneet sopivan elinalueen. Aloilleen asettuminen tapahtuu sekä pukeilla että naarailla 1–2 vuoden iässä.

Metsänhakkuut tai voimakkaat muutokset peltoviljelyssä voivat kuitenkin supistaa kauriille käyttökelpoista elinaluetta niin, että eläinten on toisinaan siirryttävä muualle. Vanhojen eläinten on havaittu joskus lähteneen kotialueeltaan jouduttuaan yhteenottoihin nuorempien kanssa.

Tutkimukset radiomerkityillä kauriilla ovat osoittaneet karuhkojen kesäalueiden olevan noin 100 hehtaarin suuruisia, kun taas rehevämmillä seuduilla alueiden koko on vain puolet tästä. Nämä alueet ovat kuitenkin suuria verrattuna elinalueisiin etelämpänä Euroopassa, jossa reviirin koko on tavallisesti noin 10–20 hehtaaria. Englannista ja Saksasta on raportoitu alueista, missä keskimääräinen reviiri ei ole ollut suurempi kuin 2–4 ha. Nämä ovat kuitenkin poikkeuksia.

Muiden hirvieläinten tapaan kauriitkin pyrkivät talvella säästämään energiaa ja liikkuvat vähän. Poikkeuk-

sellisen luminen talvi ja ravinnon väheneminen saattaa kuitenkin ajaa ne liikkeelle. Pukkien ja naaraiden välillä on tällöin huomattavia eroja käyttäytymisessä. Pukit liikkuvat paljon ja jättävät alueen toivoen löytävänsä seudun, missä ravintotilanne olisi parempi. Naaraat taas pysyvät kotialueellaan ja liikkuvat niin vähän kuin mahdollista säästääkseen energiaa, mutta joutuvat mahdollisesti tyytymään luonnosta löytyvään heikompilaatuiseen ravintoon. Kokemukset ovat kuitenkin osoittaneet naaraiden talvikuoletisuuden olevan pienemmän kuin pikkien.

Kauriiden paikkauskollisuus ilmenee myös siten, että niillä on elinalueillaan keskuksia, joihin ne usein palaavat. Tällaiset alueet sijaitsevat yleensä kauriiden elinalueiden keskellä ja ovat samoja tai lähellä toisiaan vuodenajasta toiseen. Nämä keskuksat tarjoavat tavallisesti parhaan mahdollisen suojan ja ravinnon alueella.

Säännölliset kausivaellukset

Metsäkauriiden vaelluskäyttäytymistä ei Suomessa vielä tunneta. Ruotsissa on havaittu kauriiden – kuten hirvienkin – voivan vaeltaa ylängöiltä jokilaaksoihin.

Alppimaissa on merkittyjen kauriiden avulla todettu 5–10 km kausivaelluksia. Venäläisestä kirjallisuudesta löytyy kuvauksia kauriiden joukkovaelluksista Siperiassa, jolloin ne ovat vaeltaneet jopa satoja kilometrejä.

Norjalaisten ja ruotsalaisten radiotelemetriatutkimuksissa on havaittu tiettyjen yksilöiden palaavan niille talvialueille, missä ne on otettu kiinni ja merkitty. Pisin mitattu paluumatka oli 45 kilometriä.

Muuttovaellukset

Varsinaisia muuttovaelluksia tekevät reviirittömät ja elinalueettomat nuoret eläimet. Muuttoja tapahtuu alkuksellä reviirien valtaamisen aikaan ja ne voivat johtua suoranaista taisteluista tai vieroituksesta.

Tanskan Kalössä tehdyssä tutkimuksessa useimmat metsäkauriit muuttivat vain noin 4 kilometrin etäisyydelle merkitsemispaikasta. Vastaavanlaisessa tutkimuk-

sessä Ruotsin Grimsössä, joka on havupuuvaltainen alue, pukit muuttivat noin 30 kilometriä ja naaraat noin 12 kilometriä. Muutot suuntautuivat kaikkiin ilmansuuntiin riippuen lähinnä maaston laadusta ja kannan tiheydestä.

Paikallisten kannanosien muutokset

Paikallisten kannanosien tiheyteen ja rakenteeseen vaikuttavat syntyvyys, kuolleisuus sekä kannanosasta sisään- ja ulospäin suuntautuvat muuttovaellukset. Muutos on jatkuvaa ja nopeampaa kuin millään muulla hirvieläimellä. Arviolta noin puolet eläimistä vaihtuu vuoden aikana sellaisilla alueilla, missä kanta on ympäristöön nähden huipussaan eli reviirit ovat ”täynnä.”

Pääasiallinen kasvun syy on hyvä tuottavuus. Sisäänmuutolla ei ole niinkään suurta merkitystä.

Kanta pienenee seuraavista syistä:

1) Vasakuolleisuus

Kesällä nuorten vasaon kuolleisuus on korkea, usein jopa 20–40 % syntyneistä vasoista. Syynä voi olla ankara talvi, jonka seurauksena emän kunto on heikentynyt liiaksi ja vasa syntyy heikosti kehittyneenä.

2) Predaatio eli saalistus

Ketun aiheuttama saalistuspaine on monin paikoin huomattavaa. Näyttää siltä kuin jotkut ketut oppisivat etsimään ja tappamaan piilottelevia vasoja hyvällä menestyksellä.

3) Maanviljelys

Jotkut emät jättävät vasansa nurmipeltoon, missä nämä saattavat heinänteon aikana jäädä koneiden murjomiksi. Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan peltoalueella noin 5 % vasoista menehtyy nurmisadonkorjuun yhteydessä.

4) Talvi

Talvikuolleisuus vaihtelee huomattavasti riippuen lumen syvyydestä, pakkasesta sekä helposti sulavan ravinnon saatavuudesta. Myös talven pituus on merkittävä tekijä selviytymisessä. Kauriita kuolee vielä kevättalvellakin, vaikka lumitilanne on jo helpompi. Tämä johtuu osittain siitä, että ne ovat talven aikana sopeutuneet hyvin niukkaan ruokavalioon, joten eläimen siirtyessä nopeasti käyttämään kenttäkerroksen tarjoamaa runsaampaa ravintoa, elimistö ei pystykään hyödyntämään sitä.

Kovina talvina vasojen kuolleisuus voi olla hyvin korkea, jopa 70–80 %. Vasat, joilla ei juurikaan ole vararavintoa, kuolevat usein alkutalvella ja pukkivasat ennen naaraita. Minimipaino, jolla eläin pystyy selviytymään talvesta, on noin 12 kg.

Toisinaan aikuisiakin kauriita menehtyy joukoittain. Ankara talvi saattaa tuhota 40–60 % kannasta, paikallisesti jopa 80–100 %.

5) Muut syyt

Aikuisten kauriiden kuolleisuus on kesäisin alhainen. Kuolinsyynä on usein liikenneonnettomuus tai pukeilla toisinaan reviiritaistelussa saatu vamma.

Ketun on todettu olevan merkittävä kauriinvasojen saalistaja.

6. Sairaudet

Metsäkauriit ovat pääsääntöisesti terveitä. Sairaudet eivät ainakaan Ruotsissa ja Suomessa ole metsäkaurispopulaatiota rajoittava tekijä. Pohjoinen ilmastomme rajoittaa tauteja tehokkaasti.

Ruotsin eläinlääkintäviraston (SVA) kuolleille eläimille tekemät laajat tutkimukset ovat osoittaneet, että lähes 60 % sinne lähetetyistä metsäkauriista oli talvella nälkään kuolleita ja vain 19 %:lla eläimistä kuolinsyynä oli varsinainen sairaus.

Muut syitä kuolleisuuteen olivat mekaaniset vauriot (liikenneonnettomuudet, vanhat ampumahaavat jne.) ja petoeläimet (predaatio).

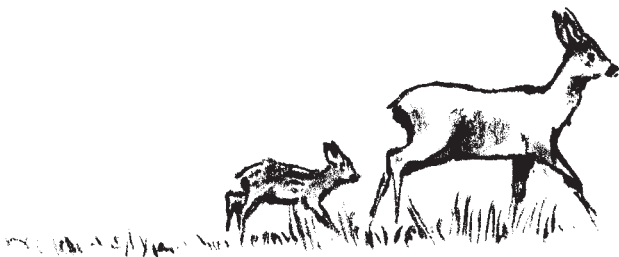
Yleisimmät sairaudet:

- yleisinfektiot ja virussairaudet
- loiset
- aivokalvomato
- kasvaimet

7. Kauriskanta runsastunut

Pentti Vikberg, Marko Svensberg

Metsästäjain keskusjärjestö

Metsäkauris runsastuu – erotatko aikuisen ja vasan?

Metsäkauriin esiintymistä maassamme on selvitetty erilaisin menetelmin. Ehkä luotettavin tulos saadaan loppu-
talvelle ajoittuvassa lumijälkilaskennassa, joita suorittavat Uudenmaan, Varsinais-Suomen sekä Etelä-Hämeen riistanhoitopiirit. Riistanhoitopiirien keräämissä hirvihavaintokorteissa sekä kauriin saalisilmoituksissa kysytään vuosittain arviota kauriskannasta ja sen runsauskehityksestä. Kun kyselyt on tehty vuodesta toiseen samankaltaisina, antaa tämä suuntaa antavaa tietoa kannan esiintymisalueen lisäksi myös kannan runsaudesta. Kauriskantaa on seurattu myös Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen järjestämän peltokolmio- ja riistakolmiolaskennan avulla. Varsinkin peltokolmioiden vähäinen määrä estää edelleenkin kattavan kauriin esiintymiskuvan saamisen tätä keinoa käyttämällä.

Vuosituhannen vaihteessa läntisen Suomen eläin

Kauriin erityyppisin menetelmin saatu päälevinneisyys-alue vuosituhannen vaihteessa ilmenee kartasta 1. Metsäkaurista tavattiin tällöin melko kattavasti läntisissä ja eteläisissä riistanhoitopiireissä. Vuosituhannen vaihteessa Varsinais-Suomen, Satakunnan, Pohjanmaan sekä Ruotsinkielisen Pohjanmaan riistanhoitopiireissä metsäkauris saattoi jo tulla vastaan jokaisen riistanhoitoyhdistyksen alueella. Myös Uudenmaan, Etelä-Hämeen sekä Oulun riistanhoitopiireissä metsäkaurista tavattiin varsin useassa riistanhoitoyhdistyksessä.

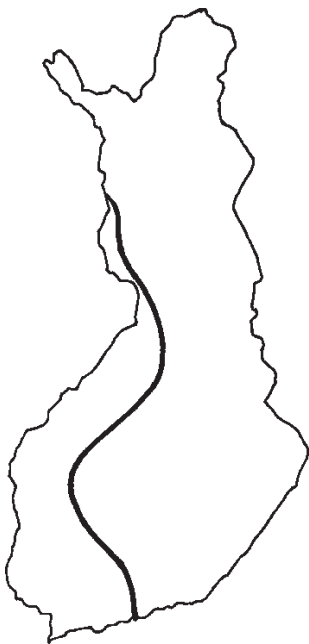
Suomen itäpuolisko oli vielä vuosituhannen vaihteessa suurelta osin kauristyhjiötä. Kymessä, Etelä-Savossa, Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa kauris oli vielä melko tuntematon hirvieläin. Siinä vaiheessa Uudellamaalla ja Etelä-Hämeessä kauriin esiintyminen näytti jyrkästi rajoittuvan läntiseen puoliskoon, rajan ollessa Uudellamaalla jossakin Helsingin kohdalla.

Levittäytynyt itään viimeisten vuosien aikana

Kauriskanta on vuosituhannen vaihteen jälkeen runsastunut ja levittäytynyt itäisemmän Suomen alueille. Kannan kasvu on ollut huomattavaa Kymen, Etelä-Savon ja Pohjois-Savon riistanhoitopiirien alueilla. Myös Keski-Suomessa, Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa kanta on kasvanut, tosin ei ihan samaa tahtia kuin edellisissä piireissä. Sen sijaan Lapin kauriskanta on pysynyt vaatimattomana. Läntisemmissä riistanhoitopiireissä kauriskanta on myös runsastunut ja se on mahdollistanut näillä alueilla yhä kattavamman esiintymisalueen muodostumisen.

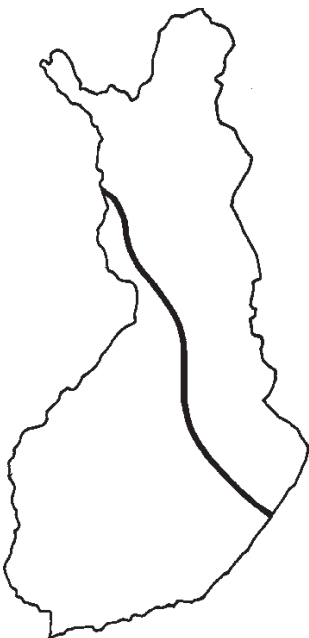
Kauriin pääesiintymisalueen arvioidaan olevan myös tulevaisuudessa seuduilla, joilla loppupalven lumipeitteen paksuus jää alle 50–60 senttimetrin. Kartalle paikannettuna tämä tarkoittaisi Savonlinnan ja Joensuun väli-maastosta Oulujärven kautta kulkevan linjan länsiosaa (kartta 2). Paikallisia poikkeuksiakin tähän arvioon löytyy, sillä esimerkiksi Lapissa kauriit pystyvät tulemaan toimeen runsaslumisilla seuduilla oleilemalla näiden alueiden vähälumisilla joki- ja puoropenkoilla. Myös tal-

**KARTTA 1
METSÄKAURIIN
PÄÄESIINTYMISALUE
VUOSITUHANNEN
VAIHTEESSA**

**KARTTA 2
METSÄKAURIIN
NYKYINEN
PÄÄESIINTYMISALUE**

**(MUKAILEE PITKÄLTI
MAALISKUUN
KESKIMÄÄRÄISEN
50–60 SENTTIMETRIN
LUMISYVYYDEN
RAJAA)**

viruokinnan avulla kauriiden toimeentuloa ankarissa luomiolosuhteissa voidaan helpottaa.

Talvella 2006/2007 noin 25 000 eläintä

Riistanhoitopiireiltä ja metsästäjiltä on tiedusteltu 1990-luvun puolivälistä alkaen niiden arvioita talvisen kauriskannan suuruudesta (taulukko 1). Arvioita kauriskannan suuruudesta on pidettävä suuntaa antavina, koska ne perustuvat moniin eri menetelmiin, kuten maalaskentoihin, hirvihavaintokortteihin, saalisilmoituksiin ja yhdistysten tekemiin arvioihin. Arvioiden mukaan koko maan viimetalvinen (2006/2007) kauriskannan koko olisi noin 25 000 eläimen tienoilla.

Erityisesti vuosituhannen vaihteessa arvio kannan kasvusta on ollut ripeää, sillä vuonna 1994 koko maan kauriskannaksi arvioitiin 1300 eläintä, ja muutamaa vuotta myöhemmin kannaksi arvioitiin 3200–3700 eläintä, eli kanta oli saattanut kaksinkertaistua. Vuosituhannen lopun viimeisinä vuosina kanta tuplaantui kasvaen lähes 7 000 eläimeen. Tällä hetkellä kannan kasvu näyttäisi kuitenkin ydinalueella hidastuvan.

Arvio kauriskannan koosta					
Alue	Talvikanta	Talvikanta	Talvikanta	Talvikanta	Talvikanta
	Maalisk. 1994	1997/1998	1999/2000	2004/2005	2006/2007
Etelä-Häme	50	200-300	500	1400	1400
Etelä-Savo	18	15-20	40	550	950
Kainuu	9	40	40	170	160
Keski-Suomi	25	50-80	220	1000	1300
Kymi	10	20	30	500	560
Lappi	490	300	250	250	300
Oulu	210	330	800	1700	2800
Pohjanmaa	36	200	550	2000	2400
Pohjois-Häme	17	100	240	1000	1300
Pohjois-Karjala	16	15-20	80	270	400
Pohjois-Savo	35	100	140	950	1230
Ruots. Pohjanmaa	32	200	370	1500	1800
Satakunta	23	250	650	2200	2100
Uusimaa	290	700-1000	1700	3700	3700
Varsinais-Suomi	80	700	1300	3900	4740
Yhteensä	1341	3220-3660	6910	21090	25140

Taulukko1. Arviot kauriskannan suuruudesta perustuvat moniin eri menetelmiin, kuten maalaskentoihin, hirvihavaintokortteihin, saalisilmoituksiin jne.

Talvikanta-arvioiden 2006/2007 mukaan vahvimmat kauriskannat ovat Uudenmaan (3 700 eläintä) ja Varsinais-Suomen riistanhoitopiirissä (4 740 eläintä). Yleis-tään voidaan sanoa, että muissa läntisen Suomen riistanhoitopiireissä kanta vaihtelee noin 1 000 ja 3 000 eläimen välillä piiriä kohti.

Keskisissä ja itäisissä riistanhoitopiireissä arviot kauriskannasta vaihtelevat sadoista 1 500 yksilön luokkaan piiriä kohti. Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa on kyse vain muutamista sadoista eläimistä. Keski-Suomessa ja Pohjois-Savossa arvio on 1300 yksilön luokkaa, kun taas Etelä-Savossa ja Kymessä arviot ovat 500-1000 eläimen välillä.

Mikä on aiheuttanut kannan runsastumisen?

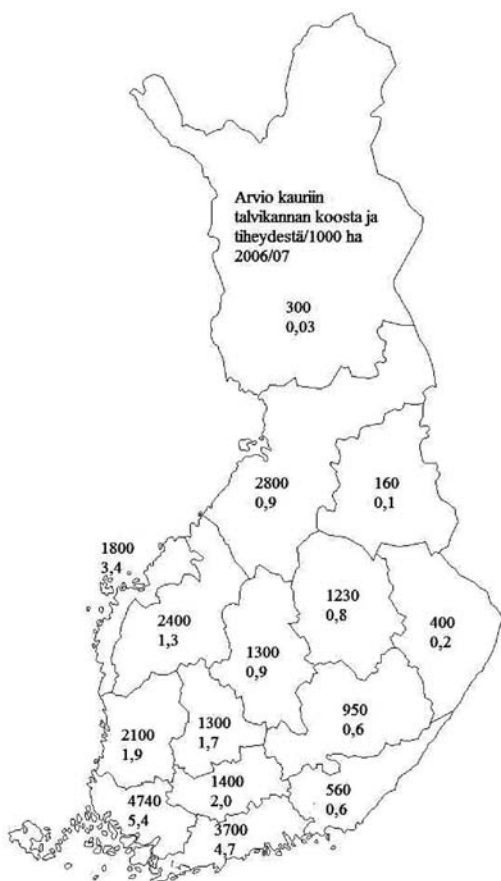
Metsäkauris alkoi levittäytyä Manner-Suomeen 1900-luvun alkupuolella. Ensiksi eläimiä ilmestyi Karjalan kannaksen kautta ja myöhemmin Ruotsin puolelta Perämeren kiertäen. Metsäkauriita alettiin siirtää Manner-Suomeen Ahvenanmaalta 1980-luvulla sekä aktiivisemmin maan eteläosiin eläintarhoista, Ahvenanmaalta ja Lapista vv. 1985–1993, kaikkiaan 168 eläintä. Siirtoistutukset ovat jatkuneet viime vuosinakin, tosin vähäisemmässä määrin.

Kauriin menestyminen on seurausta siitä, että Suomesta on löytynyt sille erittäin sopivia ja hyviä elinympäristöjä. Tyhjien alueiden nopea asuttaminen on johtunut kauriille tyypillisestä erityispiirteestä, hyvin voimakkaasta vaellusvietistä. Tämän piirteen ansiosta kauriskantojen ei tarvitse olla edes kovinkaan tiheitä, kun alueelta tapahtuu ”valumista” lähiseuduille, joissa nuorilla reviirittömillä kaurisuroksilla on tilaa muodostaa oma leviämiskeskuksensa. Näin hyvinkin repaleinen esiintymiskartta tiivistyy vähitellen yhtenäiseksi metsäkauriin asuinalueeksi.

Hyvin tärkeä tekijä kauriskannan runsastumisessa on ollut sen lisääntymisteho – metsäkauris nimittäin kuuluu maailman runsastuottoisimpiin sorkkaeläimiin. Kolmoisvasat ovat tavallisia ja keskimäärinkin vasaaja syntyy noin kaksi. Naarasvasat on sukukypsiä jo seuraavana kesänä. Kuten muillakin runsastuottoisilla lajeilla, myös kauriilla

suuren tuottavuuden vastapainona kuolleisuus on monien erilaisten syiden seurauksena merkittävää.

Pääosin siirtoistutusten myötä läntiseen Suomeen syntyneestä kauriskannasta on kauriita siirtynyt pitkin Pohjanlahden rannikkoa Ruotsinkielisen Pohjanmaan riistanhoitopiiriin. Uuden vuosituhannen alussa Ruotsinkielisen Pohjanmaan sekä Pohjanmaan riistanhoitopiirien alueilla pohjoisesta ja etelästä rannikon suunnasta kulkeutuneet kauriit kohtasivat toisensa. Tästä läntisestä pääalueesta on kauriita siirtynyt vesistöjen varsia noudatellen vähitellen itään päin, jossa kanta on vuosituhannen vaihteen jälkeen runsastunut merkittävästi. Rajan takaa idästä ei kauriita ole ilmeisesti suuremmin maahamme tulossa tällä hetkellä.

Kartta 3. kannan koosta ja tiheydestä eri riistanhoitopiireissä.

Kauriskannan kokoon vaikuttavat monet tekijät

Metsäkauriskannan kasvu on tämän hetken arvioiden mukaan hieman hidastumassa. Kanta ei luultavasti kasva niin ripeästi kuin aikaisemmin, koska metsästyksen tehostumisen lisäksi runsastuva ilveskanta näyttäisi hidastavan runsastumista varsinkin maan eteläosissa. Ilveskannan runsastuminen vähentänee arviota kauriskannan kehityksestä alaspäin ja voi myös estää kauriskannan levittäytymistä ja runsastumista uusilla alueilla. Ruotsalaisissa tutkimuksissa yksi ilves on verottanut enimmillään 40–50 kaurista vuodessa.

Kauriin pahin vihollinen lienee kuitenkin kettu. Ruotsalaisten tutkimusten mukaan kettu voi verottaa 30–90 prosenttia alueen vassoista. Vaikka supikoiran osuutta kauriin vassojen verottajana ei tunneta, ei senkään roolia voi Suomen olosuhteissa unohtaa.

Metsästäjien on syytä pitää mielessä, että metsästyksen edellytykset voivat kauriin osalta muuttua nopeasti. Kanta voi kasvaa ja myös pienentyä nopeasti. Ilves- ja kettukannan vaihtelu, talvien ja kesien sääolosuhteet, vaellukset, sairaudet, liikenneonnettomuudet ja metsästysverotus ovat ainakin kantaan vaikuttavia tekijöitä. Kuivat ja kuumat kesät voivat aiheuttaa ravintotaloudellisia ongelmia talveen valmistautumisessa. Talven ankaruus, lähinnä lumipeitteen paksuus ja kovuus voivat vaikeuttaa kauriin ravinnonsaantia.

Ahvenanmaalla ja Ruotsissa kauriita on runsaasti

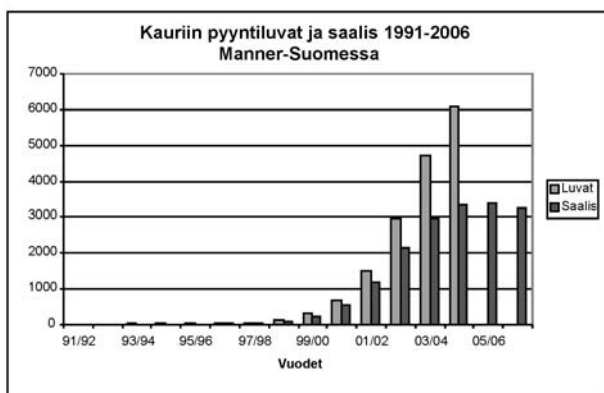
Ahvenanmaalle metsäkauris istutettiin 1950-luvulla. Kanta kasvoi nopeasti ja ensimmäiset kauriit metsästettiin 1973 eli noin kaksikymmentä vuotta istutuksen aloittamisesta. Seuraavina vuosikymmeninä kannan kasvu oli nopeaa. Saalismäärät nousivat melko tasaisesti 1990-luvun alkuvuosiin asti, jolloin kantaa leikattiin useampana vuotena. Kauriita metsästettiin tällöin 5000–6000 yksilöä vuosittain. 90-luvun loppupuolella ja 2000-luvulla vuosittaiset saalismäärät ovat olleet enimmäkseen 4 000 eläimen tuntumassa.

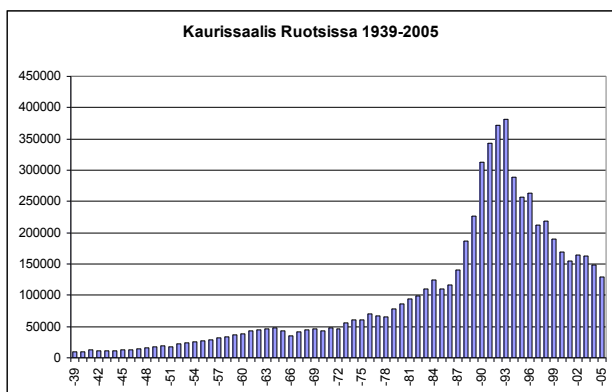
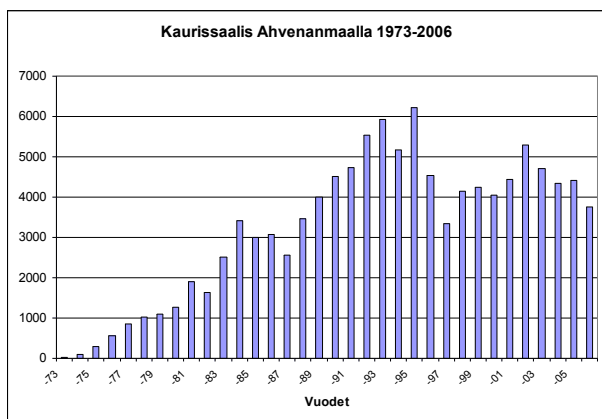
Nykyinen Ahvenmaan arvioitu talvikanta on noin 15 000 yksilöä ja tiheys 100–160 kaurista 1000 hehtaaril-

la. Metsästyspinta-alaa Ahvenanmaalla on 107 000 hehtaaria ja vuonna 2006 kauriita kaadettiin 3 760. Tuhannen hehtaarin pinta-alalta kaadettiin keskimäärin 30 eläintä. Parhaimmilla alueilla tämä luku on kohonnut jopa 200 kauriiseen.

Myös Ruotsissa kauriskanta oli suurimmillaan 1990-luvun alussa, jolloin maassa arvioitiin olevan noin 1,5 miljoonaa kaurista. Kauriskannan kasvun kannalta myönteisenä tekijänä naapurimaassamme on pidetty 1980-luvulla laaja-alaisesti levinnyttä kettukapia, joka harvensi voimakkaasti kettukantaa. Kauriskanta on kuitenkin näistä ajoista vähentynyt kettu- ja ilveskannan lisääntymisen sekä myös monien muiden syiden seurauksena.

1990-luvun vaihteessa Ruotsissa metsästettiin vuosittain 300 000–400 000 kaurista. Metsästyskauden 2005/06 saalis 130 000 kaurista on alle puolet huippuvuosien saaliista. Vaikka kauriskanta on nykyään Ruotsissa pienempi kuin oli 90-luvun alussa, on kauris kuitenkin edelleenkin monin paikoin hyvin runsaslukuinen. Esimerkiksi Tukholman korkeudella sijaitsevassa Örebron läänissä saalis tuhannelta hehtaarilta on vuosituhannen vaihteen ympärillä vaihdellut 15–30 eläimen välillä. 90-luvun alkuvuosina keskimääräinen saalis oli samalla alueella jopa 60 kaurista tuhannelta hehtaarilta.

Metsäkauriita metsästetty Manner-Suomessa yli 17 000

Ensimmäiset kolme metsäkaurista metsästettiin Lapin piirin alueelta vuonna 1991. Metsästysvuosi 2006/2007 mukaanlukien Manner-Suomen puolella on kaadettu kaikkiaan 10 700 eläintä. Vuoden 2005 aikana metsästysasetusta muutettiin niin, että kauriinmetsästyksessä

ei enää vaadita pyyntilupaa. Muutos ei näytä vaikuttaneen sen paremmin kannan kehitykseen kuin saadun saaliin määräänkään.

Eniten saalista edelliseen metsästyskauteen (2006/07) mennessä on kertynyt Varsinais-Suomessa (5413 eläintä) ja Uudellamaalla (4430 eläintä). Metsästysvuonna 2006/07 Uudenmaalla ja Varsinais-Suomessa metsästettiin keskimääräisesti yksi kauris tuhannen hehtaarin alalta. Muissa piireissä vastaava saalis on ollut huomattavasti vaatimattomampaa, aina 0,001 kauriista 0,3 kauriiseen per 1000 hehtaaria.

Kanta-arvioista kauriskannalle lasketut keskimääräiset tiheydet 1000 hehtaarilla pyörivät Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa 4–5 eläimen välillä. Muualla maassa tiheydet ovat huomattavasti alhaisempia. Paikallisesti kauriskannat voivat olla jo hyvinkin runsaita nousten jopa 40–50 kauriiseen 1000 hehtaarilla, mutta kun kannantiheyttä lasketaan laajemmalle alueelle peittyvät nämä tihentymät keskimääräisesti laskettujen lukujen alle. Verrattaessa Manner-Suomen saalistietoja ja kanta-arvioista laskettuja tiheysarvioita Ahvenanmaan ja Ruotsin vastaaviin lukuihin saadaan viitteitä siitä, että kauriskantamme olisi kuitenkin kokonaisuudessaan vielä melko vaatimaton.

Metsäskauriin metsästykseen myönnetty luvat 1991-2004 ja saalis 1991-2006

	91/92		92/93		93/94		94/95		95/96		96/97		97/98		98/99		99/00		00/01		01/02		02/03		03/04		04/05		05/06		06/07	
	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis	Lupia	Saalis
Riistanhoitopiiri																																
Etelä-Häme																																
Etelä-Savo																																
Kainuu																	1	1	1	1	1	1	1	1	13	6	31	21	12	39	4	
Keski-Suomi																	2	3	13	16	3	22	53	33	73	32	111	39	64	44		
Kymi																					2	2	10	6	62	19	87	40	49	70		
Lappi	4	3	18	15	33	9	16	6	18	2	4	4	6	5	22	5	29	5	46	1	68	5	83	6	75	12	108	23	34	30		
Oulu																			10	8	27	19	108	72	210	105	275	135	155	181		
Pohjanmaa																			5	5	27	25	151	124	223	135	302	222	289	267		
Pohjois-Häme																					70	37	191	106	317	132	459	163	151	144		
Pohjois-Karjala																					3	4	4	3	16	7	4	2	10	20		
Pohjois-Savo																																
Ruots. Pohjanmaa																																
Satakunta																																
Uusimaa																																
Varsinais-Suomi																																
Yhteensä	4	3	18	15	33	9	25	10	41	19	43	24	64	50	147	102	305	220	699	567	1498	1188	2990	2143	4716	2977	6082	3327	3377	3269		

Kauriin metsästystä opetellaan parhaillaan useissa seuroissa maan etelä- ja keskiosissa.

8. Metsäkauris ja muut hirvieläimemme

Jörgen Hermansson

Varsinais-Suomen riistanhoitopiiri

Kasvava metsäkauriskanta tuo uusia haasteita ja mahdollisuuksia metsästyksen ja riistanhoitoon. Metsäkauriista on nopeasti tullut Etelä-Suomen yleinen hirvieläin. Lukumäärältään metsäkauriita on vähemmän kuin valkohäntäpeuroja, mutta esiintymisalue on metsäkauriilla jo laajempi. Suomi on ainoa maa maailmassa, Tshekin tasavaltaa lukuun ottamatta, jossa esiintyy sekä valkohäntäpeuroja että metsäkauriita. Vaikka lajeilla on huomattava kokoero voi valkohäntäpeuran ja metsäkauriin erottaminen maastossa ja erityisesti metsästystilanteessa olla vaikeaa.

Metsäkauris ja valkohäntäpeura

Metsäkaurista on tutkittu paljon ja pohjoismaissa erityisesti Ruotsissa. Tiedot metsäkauriista ja sen elintavoista pohjoisissa olosuhteissa ovat varsin hyvät. Valkohäntäpeuraa on tutkittu myös Suomessa, mutta pääosa tutkimustiedosta on peräisin lajin kotimantereelta Pohjois-Amerikasta. Etelä- ja Lounais-Suomi on tärkein valkohäntäpeuran sekä metsäkauriin esiintymisalue. Metsäkauris on kuitenkin valkohäntäpeuraa tehokkaampi levittäytynyt ja sitä on jo maamme kaikissa riistanhoitopiireissä. Molemmat lajit selviytyvät talvesta laumautumalla ja hakeutumalla vähälumisille metsäalueille, missä ruokaa on helposti saatavilla lumen alta. Ne hakeutuvat myös mielellään talviruokinnan piiriin ja liikkuvat mahdollisimman vähän talvella sekä käyttävät hyväkseen kehonsa rasvavarastoja. Molemmat syövät pääosin helposti sulavaa ravintoa pelloilta ja metsän kenttäkerroksesta. Talvella varvut ovat tärkeä ravintolähde molemmille lajeille. Korkea vasatuotto (taulukko 1) on myös yhteinen ominaisuus.

Laji	Vasoja/vasallinen naaras			
	1	2	3	4
Metsäkauris	16 %	50 %	33 %	1 %
Valkohäntäpeura	14 %	75 %	10 %	1 %

Taulukko 1. *Kaksosvasat ovat pääsääntö, mutta kolmosvasatkin ovat yleisiä. Vasatuotto on molemmilla suurempi kuin hirvellä. Metsäkauriin vasatuotto on kaikkein suurin.*

Hirvieläinten elopainot Suomessa

	Syntymäpaino	Vasan elopaino syksyllä	Aikuisen naaraan elopaino	Aikuisen uroksen elopaino
Metsäkauris	1,5	15–20	20–30	21–31
Valkohäntäpeura	2,5–3,5	30–40	70–90	85–140
Hirvi	10–15	100–130	–350	–500

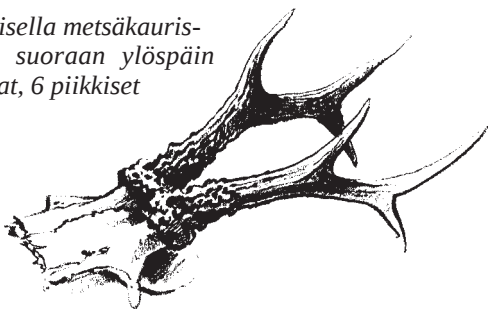
Taulukko 2. *Lajien kokoerot ovat selkeät. Valkohäntäpeuran vasa ja aikuinen metsäkauris ovat kuitenkin syksyllä saman kokoisia.*

Metsäkauriin erottaminen valkohäntäpeurasta

Väritykseltään lajit ovat melkein samanlaisia, varsinkin syksyllä ja talvella. Valkohäntäpeura on isompi kuin metsäkauris, mutta aikuiset metsäkauriit ja valkohäntäpeuran vasat ovat syksyllä saman kokoisia. Tämä voi aiheuttaa tunnistamisongelmia varsinkin hämärän aikaan.

Lajien erottamisessa tärkein tuntomerkki on häntä ja niin sanottu peräpeili. Valkohäntäpeuralla on nimensä mukaan pitkä valkoinen häntä, jonka eläin nostaa pystyyn juostessaan pakoon. Muutenkin valkohäntäpeuran useimmiten heiluva häntä erottuu selvästi. Metsäkauriin häntä on vain muutaman sentin pituinen ja yleensä sitä ei edes näy. Sen sijaan metsäkauriilla on selvästi näkyvä valkoinen peräpeili. Se on muodoltaan pyöreä ja erottuu erityisen hyvin, kun metsäkauris juoksee pakoon. Kesäläkin peräpeili on hyvin havaittavissa, mutta silloin se ei erotu yhtä hyvin kuin talvella.

Täysikasvuisella metsäkaurispukilla on suoraan ylöspäin suuntautuvat, 6 piikkiset sarvet.

Metsäkauriin ja valkohäntäpeuran sarvet ovat erilaiset. Varttuneilla peurapukeilla on isot leveät ”tulppaani-sarvet”. Metsäkauriin sarvet ovat pienemmät ja lähes pystysuorat. Nuoren valkohäntäpeurapukin sarvet voivat olla varsin pienet ja kauriin sarvia muistuttavat. Metsäkauriin sarvet putoavat jo marras-joulukuussa, jonka jälkeen uudet sarvet alkavat heti kasvamaan. Jo helmikuussa uroksella on uudet nahkapäälliset, hyvin erottuvat sarvet. Valkohäntäpeurapukki on sarveton loppupalven aikana.

Metsäkaurispukin tunnistaa sarvien lisäksi myös mahan alla olevasta ”pensselistä”. Kaurisnaaralla on vastavälinlainen hyvin erottuva ”tupsu” peräpeilin alaosassa. Nämä sukupuolia erottavat yksityiskohdat ovat havaittavissa jo vasoilla syksyllä.

Talven vaikutus

Sekä metsäkauriit että valkohäntäpeurat pystyvät selviytymään suhteellisen ankarista talvista. Kylmyys ei ole ratkaiseva tekijä, vaan tärkeämpi on lumen syvyys. Metsäkauris ei selviydy talvesta pelkällä oksaravinnolla kuten hirvi, vaan sen on syötävä helpoimmin sulavia varpuja. Erityisesti mustikka on tärkeä talviravinto metsäkauriille. 50 sentin lumen syvyyttä pidetään yleensä metsäkauriin levinnesyyden pohjoisrajana. Paikalliset olosuhteet, kuten tiheä vähäluminen kuusikko tai talviruokinta, voivat kuitenkin ylläpitää kantaa, vaikka lunta olisikin yli 50 senttiä. Vaikka tehokkaalla riistanhoidolla voidaan vaikuttaa positiivisesti kauriskantaan, talven vaikutus kantaan on aina suuri. Vaikeina lumitalvina jotkut osapopulaatiot saattavat hävitä kokonaan Pohjois- tai Itä-Suo-

mesta. Etelä- ja Länsi-Suomen rannikkoseudulla normaali talvi ei juuri vaikuta kannan tilaan. Siellä on mahdollista, että kannat kasvavat tiheiksi tai jopa erittäin tiheiksi. Mutta tälläkin alueella ketun, ilveksen ja metsästyksen vaikutukset kantoihin ovat voimakkaita.

Kilpaileeko metsäkauris muiden hirvieläinlajien kanssa?

Valkohäntäpeura tuotiin Suomeen 1930-luvulla Pohjois-Amerikasta. Amerikassa ei ole metsäkauriita eikä muualla Euroopassa kuin Suomessa ole valkohäntäpeuroja. Molemmat lajit ovat sopeutuneet elämään saman tyyppisessä elinympäristössä vaikkakin eri mantereilla. Elinympäristö sekä ravinto ovat molemmilla lajeilla melko samanlaiset. Ei siis ole sattuma, että metsäkauriin tärkeimmät esiintymisalueet Suomessa ovat samat kuin valkohäntäpeuran.

Miten lajit tulevat toimeen keskenään ja esiintyykö niiden välillä kilpailua ravinnosta tai elinalueista? Ahvenanmaalla ja Ruotsissa on alueita, missä metsäkauriskannat ovat niin tiheitä että, kaurisyksilöt kilpailevat ravinnosta keskenään. Mustikkavarvuston lyheneminen ylilaidunnuksen seurauksena on merkki ylitiheästä metsäkauriskannasta. Näillä alueilla kauristiheydet ovat kuitenkin yli 150 eläintä 1000 hehtaarilla. Ravintokilpailu edellyttää huomattavasti suurempia eläntiheyksiä, kuin mitä tällä hetkellä maassamme on. Talvella eläinten ongelmana on ravinnon saatavuus. Se on paksun lumipeitteen takia eläinten ulottumattomissa.

Varsinaisia tutkimuksia ei ole julkaistu valkohäntäpeuran ja metsäkauriin välisestä suhteesta, mutta mielenkiintoisia havaintoja on tehty. Kaikista Euroopassa esiintyvistä hirvieläimistä ainoastaan metsäkaurispukilla on reviiri. Kaurispukki valtaa keväällä itselleen reviirin, jota se puolustaa muita kaurispukkeja vastaan. On yksittäisiä havaintoja, että myös peurat joutuvat kaurispukkien hyökkäysten kohteeksi. Tällöin peurat voivat siirtyä pois kaurispukin reviiriltä. Kauris ei kuitenkaan laajemmalti pystyne syrjäyttämään peuroja tieltään.

Valkohäntäpeura ja metsäkauris samalla ruokintapaikalla

Havainnot ruokintapaikoilta ovat jonkin verran ristiriitaisia. Paikoin valkohäntäpeuranaaras ja metsäkaurisnaaras kävivät yhdessä syömässä ruokintapaikalla. Pukit sen sijaan eivät käyneet yhdessä, vaan peurapukki hääti metsäkaurispukin pois. Kaurispukki odotti vuoroaan ja söi peurapukin lähdettyä. Alueella, jossa oli useampia ruokintapaikkoja alle kymmenen hehtaarin alueella, metsäkauriit pysyivät omalla ruokintapaikalla ja karttoivat peurojen seuraa. Ilmeisesti valkohäntäpeura käyttää vahvimman oikeutta, jos molemmat tulevat pienelle ruokintapaikalle yhtä aikaa. Mutta niin kauan kun rehua on tarjolla riittävästi, jokainen syö vuorollaan.

Petojen vaikutus metsäkauriskantaan

Kauriskannan hoidossa on otettava huomioon sekä kettu että ilves. Kauriille kettu on huomattava vihollinen, joka mielellään syö vassoja. Ruotsalaisten tutkimusten mukaan tiheillä kaurisalueilla ketut vievät yli puolet kaikista vassoista. Ilves saalistaa mieluummin metsäkauriita kuin pienriistaa. Valkohäntäpeurat, varsinkin aikuiset yksilöt lienevät monelle ilvekselle liian suuria saaliita. On selviä merkkejä siitä, että ilveskanta kasvaa voimakkaasti metsäkaurisalueella. Yleisesti ottaen ilves tappaa kauriin noin kerran viikossa. Ruotsissa runsastunut ilveskanta onkin kääntänyt kauriskannan voimakkaaseen laskuun.

Metsäkauris ja vahingot

Metsäkauriin aiheuttamat vahingot ovat puhuttaneet alan ammattilaisia ja metsästäjiä. Suurimmat vahingot ovat tapahtuneet mansikkaviljelyksillä, mutta myös nuoria vastaistutettuja havupuun taimia on syöty. Ruotsissa ja Ahvenanmaalla runsaan kauriskannan alueilla, eli yli 150 eläintä / 1000 ha taimivahinkoja esiintyy usein. Jos kanta on ylitieä ja mustikkavarvusto lyhenee, metsäkauriiden ylilaidunnuksen seurauksena riski taimivahingoille kasvaa. Metsäkauris syö yleensä helposti sulavia ruohoja, heiniä ja varpuakasveja. Havupuut eivät ole metsäkauriiden ensisijaista ravintoa. Voimakkaasti lannoitetut potti-

taimet ovat kuitenkin pehmeitä ja ravinteikkaita ja maistuvat kauriille paremmin kuin luonnontaimet.

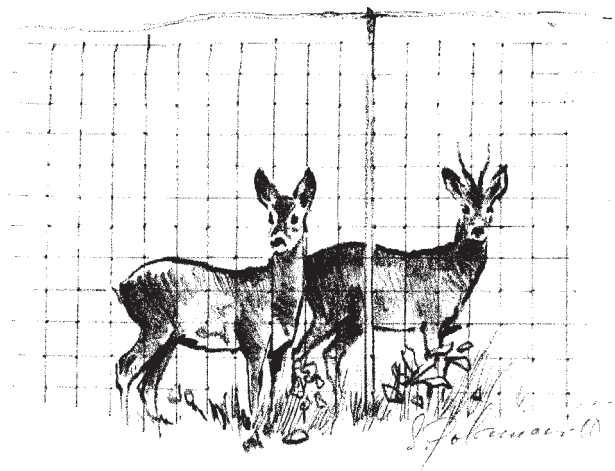
Vuonna 2003 kartoitettiin metsäkauriin aiheuttamia vahinkoja Varsinais-Suomessa, Uudellamaalla ja Etelä-Hämeessä. Metsäkauriin aiheuttamia metsävahinkoalueita löytyi ainoastaan muutama. Käytännössä ei voida erottaa valkohäntäpeuran aiheuttamaa vahinkoa metsäkauriin aiheuttamasta. Nuorista, alle 3 vuoden vanhoista taimista viimeinen vuosikasvain syödään. Rosoinen katkaistu pihkainen tappi ja taimen pienuus kertoo, että vahingon aiheuttaja on pieni hirvieläin. Useimmiten vahingot tapahtuvat marraskuun ja maaliskuun välisenä aikana. Metsäkaurispukit hankavat keväällä ja kesällä sarvillan pieniä puita ja pensaita merkitessään reviriään. Vahinkojen merkitys on kuitenkin metsätaloudellisesti vähäinen.

Edellä mainitussa selvityksissä kartoitettiin myös metsäkauriiden aiheuttamat vahingot erikoisviljelmillä. Mansikka- ja vihannesviljelyksillä kauriit voivat aiheuttaa tuntuviakin vahinkoja. Mansikka on erittäin mieluihin ravintokasvi metsäkauriille. Pienikin kauriskanta voi aiheuttaa merkittävää vahinkoa mansikkaviljelyksellä. Metsäkaurislauma asettuu mielellään mansikkamaan lä-

hettyville jo syksyllä ja jää koko talveksi. Mustikkavarpujen lisäksi huomattava osa talven ravinnosta on mansikkakasvustoa. Myös valkohäntäpeura ruokailee mansikkamaalla, mutta metsäkauriin tapa kaivaa esille ja syödä mansikkataimien kasvupisteet tekee metsäkauriista pahimman vahingontekijän kuin peura. Kauris ei juuri aiheuta vahinkoja perinteiselle peltoviljelykselle. Taloudellisesti vähäisiä, mutta yksittäiselle ihmiselle erittäin harmittavia ovat myös metsäkauriiden ja peurojen vierailut kotitarveviljelyksillä ja puutarhoissa. Moni koristekasvi kelpaa hyvin metsäkauriille. Erityisen suosittu on tulppaani.

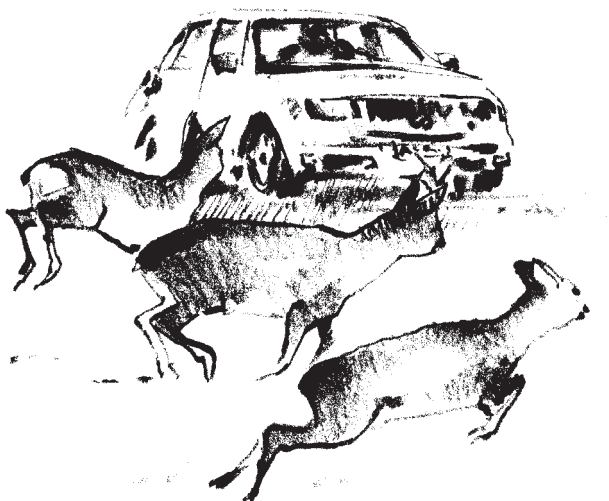
Liikenne

Liikennevahingot tulevat eittämättä kasvamaan, jos metsäkauriskanta lisääntyy. Kanta tulee olemaan vahvin eteläisessä Suomessa, missä on myös paljon teitä ja liikennettä. Vaikka metsäkauriskolarit eläimen pienuudesta ja keveydestä johtuen harvoin ovat vakavia ihmiselle, ne aiheuttavat taloudellisia menetyksiä.

Vahinkojen ja korvaaminen ja torjuminen

Muuttuneen 1.8.2005 voimaan astuneen lainsäädännön myötä metsäkauriin aiheuttamia vahinkoja maa- ja metsätaloudelle ei enää korvata. Ilman vapaaehtoista vakuutusta oleva autoilija maksanee itse kauriskolarista aiheutuneet kustannukset. Metsäkauris ei ole pyyntiluvanvarainen eläin ja siksi metsästyksestä ei kerry varoja vahinkojen korvaamiseen. Ennalta ehkäisevät toimenpiteet kuten metsästys, aitaaminen ja karkoteaineiden käyttö koroistuvat. Tehokkaalla metsästyksellä voidaan ehkäistä mansikkaviljelysten ja nuorten istutustaimikoiden vahinkoja. Luontainen uudistaminen on myös tehokas tapa vähentää taimivahinkoja. Myös karkoteaineet estävät tehokkaasti taimien syöntiä uudistusaloilla. Mansikkaan aitaaminen sähköaidalla on paras tapa estää vahinkoja. Metsästyksellä, metsästyksen ajoituksella ja eläinten ohjaamisella ruokinnan sekä riistapeltojen avulla voidaan myös kolarien määrää vähentää. Tarve riista-aitojen rakentamiseen tulee kuitenkin entisestään kasvamaan.

Metsäkauris tuo haasteita riistanhoitoon ja metsästykseseen

Metsäkauris on monipuolinen riistalaji, joka tarjoaa paljon metsästysmahdollisuuksia, lihaa ja troфеita. Se on kiitollinen hoidettava, koska yksilöt pysyvät vuodesta toiseen samalla pienellä alueella. Ruokintapaikat ja riistapellot ovat kauriiden suosikkipaikkoja ja riistanhoitaja näkee tulokset vaivannäöstään.

Pieniin sorkkaeläimiin tottumaton ajokoiraa ajaa yleensä mielellään metsäkauriita. Metsäkauriin ajattaminen pitkäjalkaisella koiralla on laitonta ja epäeettistä. Nopea koiraa ahdistaa ja voi jopa repiä ja tappaa kauriita. Metsäkauris, joka talvella joutuu käyttämään paljon energiaa pitkään pakomatkiaan, saattaa nääntyä myöhemmin kevättalvella. Ongelma ei ole uusi, koska myös valkohäntäpeura on houkutuksella monelle ajokoiralle. Ajavien koirien omistajat joutuvat uhraamaan enemmän aikaa koiriensa kouluttamiseen, jotta laittomuuksilta ja vahingoilta vältytään.

Enemmän metsästysmahdollisuuksia

Metsäkauriinmetsästys on jo merkittävä metsästysmuoto eteläisessä Suomessa. Valkohäntäpeuroja on eteläisessä Suomessa jo kaksin jopa kolminkertainen määrä hirviin verrattuna. Varovaisesti arvioituna kaurismäärä saavuttaa kohta tällä alueella hirvien määrän. Metsäkauriissa on potentiaalia tulla eteläisen Suomen runsaslukuisimmaksi hirvieläimeksi. Metsäkauriin tehokkaan levittäytymisen takia hyviä mahdollisuuksia kauriin metsästykseseen tulee olemaan myös muualla Suomessa.

Metsästysmahdollisuuksia lisää myös muita hirvieläimiä pidempi metsästysaika, joka alkaa jo syyskuun alusta jatkuu tammikuun loppuun. Sen lisäksi 16.5.–15.6. välisenä aikana saa metsästää aikuisia kaurispukkeja.

Kauriinmetsästyksessä pienellä ajavalla koiralla on tulosyähä suosituampi metsästysmuoto. Tämä metsästysmuoto on tehokas silloin, kun kauriskanta on tiheä. On kuitenkin muistettava, että koiran käyttö metsäkauriin metsästyksessä ei ole sallittua ennen syyskuun viimeistä lauantaia. Tiheillä peura- ja kaurisalueilla on kuitenkin syytä aloittaa metsästys jo alkukaudella, jotta riittävä määrä eläimiä saadaan ammuttuksi. Yhä suurempi osa

pienistä sorkkaeläimistä tullaan ampumaan vahtimalla jo alkusyksyllä.

Pyyntiluvan poistuminen, kasvavat saalismäärät ja mahdollisuus metsästää sekä kiväärillä että haulikolla vaativat metsästäjiltä malttia ja harkintaa. Turvallisuuteen onkin kiinnitettävä huomiota erityisesti seuruemetsästyksessä. Huomioväristen vaatekappaleiden käyttäminen on tällöin suositeltavaa. Tapauskohtaisesti on myös harkittava missä ja milloin luotiasetta on turvallista käyttää.

9. Ravinnon ja elinympäristön valinta

Metsäkaurista voidaan syystä kutsua herkkusuuksi hirvieläinten joukossa. Kauriille ominaista ravintoa ovat ruohokasvit, helposti sulavat marjanvarvut ja lehdet. Maatalousvaltaisilla seuduilla ravintona ovat oraat ja muut viljelykasvit. Kuten jo aikaisemmin todettiin, on metsäkauris pystynyt asettumaan pysyvästi myös pohjoiseen, missä ravintokasvien määrä on pienempi kuin eteläisillä alueilla.

Metsäkauris on aktiivisempi ravinnonetsijä kuin esimerkiksi hirvi. Kauris käyttää päivittäisen ravinnon etsimiseen ja syömiseen enemmän aikaa, vaikka sen ravinnontarve on vain 1–2 kg vuorokaudessa, kun taas hirvellä vastaava määrä on 10–15 kg. Kauris kuitenkin valikoi parhaat kasvit ja kasvinosat, joita ei tarvitse märehdittää pitkään ja joista ravintoaineet imeytyvät nopeasti.

Kuten muutkin märehdijät, tarvitsee metsäkauris jatkuvasti lisää ravintoa, joten märehdittäminen ja ravinnon etsiminen vuorottelevat koko vuorokauden ajan. Tämä syö–lepää–syö -rytmi on riippuvainen ravinnon saannista ja ravintokasvien laadusta. Aktiivisimmillaan metsäkauriiden ravinnonetsintä on keväällä ja alkukesällä, jolloin ne voivat viettää 60 % vuorokaudesta liikkeellä, kun taas talvella kauriit ovat passiivisempia ja lepäämiseen käyttään jopa 75 % vuorokaudesta.

Ruotsin ravintotutkimuksista

Kattavimmat ravintotutkimukset, jotka perustuvat mm. mahojen sisältöanalyysiin, on tehty Ruotsin Grimsön tutkimusasemalla. Huolimatta karusta ja lajikohtaisesta alueesta, olivat kauriiden valikoimat kasviryhmät silti suurelta osin samoja kuin eteläisemmällä, lajistoltaan monipuolisimmilla seuduilla. Tutkimus tukee aiempia kokemuksia metsäkauriin mieltymyksestä kentäkerroksen kasveihin ja kuvaa kauriiden ravinnonkäyttöä keskiruotsalaisilla seuduilla.

Tutkimuksissa mahoista löydettiin kaikkiaan 56 eri kasvilajia. Tärkeää ravintoa ympäri vuoden, keskikesää lukuunottamatta, ovat marjanvarvut. Etenkin syksyllä ja kevättalvella mustikka ja puolukka ovat suosituimmat.

Kauriit käyttävät tällöin huomattavasti enemmän varpuja suhteessa huonon ravintosisällön omaaviin kuihtuneisiin kasveihin ja pudonneisiin lehtiin. Syksyisin kauris syö huomattavan paljon puolukanvarpuja. Varvut ovat kuitupitoisia ja näin ollen niiden pitäisi olla vaikeasti sulavaa ravintoa eläimelle, jonka maha on tottunut helposti sula-vaan ainekseen. Kuitenkin jopa kanerva kelpaa ravinnoksi myöhäissyksyllä ja talvella. Kanerva on ainavihanta ja ravintosisällöltään vakaa sekä pensasmaisen ulkomuotonsa takia helppo kaivaa esille lumipeitteenkin alta.

Mielenkiintoista oli, että mahoissa oli lajiköyhästä ympäristöstä huolimatta laaja valikoima ruohokasveja. Niiden määrä on huipussaan heinäkuussa, jolloin ne hallitsevat koko ruokavaliota. Valikoima käsitti kaikkiaan 26 eri lajia. Useimpia lajeja löytyi vain vähäisiä määriä, mutta varsinaisilla herkkusuun taidoilla eläin oli pystynyt erottelemaan vain kaikkein ravinteikkaimmat ja helpoimmin sulavat kasvit ja kasvinosat.

Ruotsissa on havaittu maitohorsman olevan kauriiden ravinnossa hallitsevana lajina. Se on luonteenomainen pioneerikasvi hakkuuaukoilla ja nuorissa taimikoissa, joissa sitä kasvaa suuria määriä ja joista se on helposti hyödynnettävissä. Vaikka hakkuuaukoissa ja taimikoissa on paljon myös lehtipuuta, sitä ei juurikaan käytetä ravinnoksi. Hämmästyttävää kyllä, metsäkauris ei kesäisin mielellään käytä puiden vihreitä lehtiä tai silmuja eikä juurikaan koske pensasravintoon koko lumettomana aikana. Eläin käyttää mieluummin kenttäkerroksen kasveja myös talvisin niin kauan, kuin lumensyvyys sen sallii. On ilmeisesti kannattavaa kaivautua vielä puolimetrisenkin hangen läpi puolukan- ja mustikanvarpujen takia. Jos lumikerros edelleen kasvaa, on kauriin pakko muuttaa huomattavasti ruokavaliotaan ja aloittaa oksien syönti.

Edellämainittu lumensyvyys ei kuitenkaan ole mikään tarkka raja. Ravinnon kaivaminen lumen alta riippuu lumen kovuudesta ja rakenteesta sekä alueen maaston muodoista. Tavallisina talvina kuusen ja männyn osuus ravinnosta on hyvin pieni. Talvella 1976–1977 lumensyvyys nousi Grimsössä tilapäisesti yli puolentoista metrin, jolloin kauriiden oli pakko käyttää ravinnokseen enimmäkseen oksia. Erityisen suuri osuus mahan sisälöstä, lähes puolet, oli männynoksia! Tämä merkitsee sitä, että terveellä metsäkauriilla on kyky kriittisessä tilanteessa sopeuttaa mahansa ”vieraan” ravinnon vastaanottamiseen ja sulattamiseen. Esimerkiksi Tanskassa eläi-

met käyttävät muutenkin kuin satunnaisesti kuusta ravinnokseen, vaikka siellä vallitseekin meri-ilmastto leutoine ja vähälumisine talvineen. Ruotsissa on havaittu metsäkauriiden laiduntavan halukkaasti nuorissa mäntytaimikoissa, mikä ei tietenkään ilahduta metsänomistajia. Havupuiden syönti on kuitenkin yleistä vain tiheiden kaurikantojen vallitessa.

Kauriiden mahoista löytyy myös pitkin vuotta sienten jäänteitä. Tämä johtuu siitä, että talvisaikaan eläimet kaivavat esiin jäätyneitä ja kuivuneita sienii sekä siitä, että useita sienilajeja kasvaa myös keväisin ja kesäisin.

Kevättalvella mahoista löytyy usein ruohoja, enimmäkseen metsälauhaa ja kevätpiippoa. Nämä kasvit ovatkin todennäköisesti siirtymäkausiravintoa talven ja kesän välillä. Keväällä ei juurikaan ole saatavilla erityisen ravinnepitoisia kasveja ja siksi on yksinkertaisinta hyödyntää niitä, mitä löytyy eniten. Edellämainitut kasvit ovatkin tunnettuja hakkuuaukeiden ja nuorten taimikoiden lajeja.

Ravintotilanne ohjaa käyttäytymistä

Kauriin käyttäytymistä ohjaavat ravinnon hankinta ja sen sulattaminen. Koska aika jaetaan aktiivisen ravinnon hankkimisen ja lepo- ja märehtimishetkien välille, valitsee eläin mieluiten alueen, joka tarjoaa riittävästi ravinteikasta syötävää ja tarpeeksi suojaa. Syö-lepää-syö-vuorokausirytmensä takia kauris laiduntaa myös päiväsaikaan ja pitää siksi parempana alueita, jotka tarjoavat tarpeeksi suojaa. Liikehdintä lisääntyy aamuyötä kohti, kun eläimet hakeutuvat avoimille alueille kuten hakkuille ja pelloille tai yksinkertaisesti vaihtavat oleskelu-alueitaan.

Elinympäristön valinta vaihtelee luonnollisesti paljon yksilöiden välillä ja on riippuvainen alueen kasvillisuudesta ja maaston ominaisuuksista. Pääsääntöisesti eläimet löytyvät yleensä alueilta, joilla on runsas maakasvillisuus tai näiden alueiden lähettäviltä. Kesäisin tällaisia alueita ovat nuoret hakkuut, suopohjaiset tai kosteat metsät sekä usein erilaiset reuna-alueet kuten rämeen- ja metsänreunat. Talvisin ruoho ja marjanvarret houkuttelevat kauriita hakkuuaukeille ja nuoriin mäntymetsiin. Elinalue valitaan vertaamalla suojautumismahdollisuuksia ja ravinnon laatua sekä määrää.

Maatalousalueilla eläimen käyttäytymistä ohjaa suuressa määrin pääsy sopiville ruokamaille. Lisäksi ihmisen toiminnot, kuten heinän- ja viljankorjuu sekä kylvöt, ovat tärkeitä tekijöitä kauriiden oleskelupaikan valinnassa.

10. Metsäkauriin ruokinta ja riistanhoito

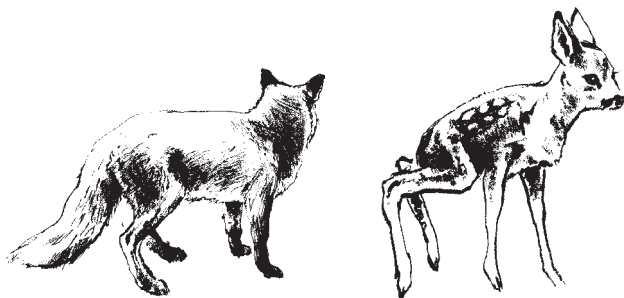
Jörgen Hermansson

Varsinais-Suomen riistanhoitopiiri

Metsäkauriskannan hoidossa on kolme tärkeää asiaa:

- 1) oikein mitoitettu metsästys
- 2) talviruokinta ja elinympäristön hoito
- 3) kettukannan kurissa pitäminen

Tässä luvussa keskitytään ruokintaan ja elinympäristöön.

Kettu on tehokas kaurisvasojen saalistaja. Ketut voivat keväällä syödä jopa puolet kaikista vasoista. Tietyt kettuyksilöt erikoistuvat saalistamaan vassoja.

Talviruokinta

Talviruokinta pitää eläimet hyväkuntoisina ja vähentää talvikuoletta. Ruokinnan ansiosta kanta pysyy tuottavana, tasaisena ja metsästyksen suunnittelu ja toteutus helpottuu. Mitä pohjoisemmaksi mennään sitä tärkeämpi talviruokinta on eläinten selviytymisen kannalta. Sijoittamalla ruokintapaikat oikein voidaan ohjata eläimiä pois teiltä ja vahinkokohteista hyvälle metsästysalueelle. Kannan koon arvioiminen on tärkeää metsästyksen suunnittelussa. Seuraamalla rehunkulutusta, jälkiä ja eläimiä ruokintapaikoilla riistanhoitaja pystyy arvioimaan alueensa kauriskannan kokoa. Myös valikoiva metsästys ruokintapaikoilta on tehokas ja hyvä tapa hoitaa kauriskantaa.

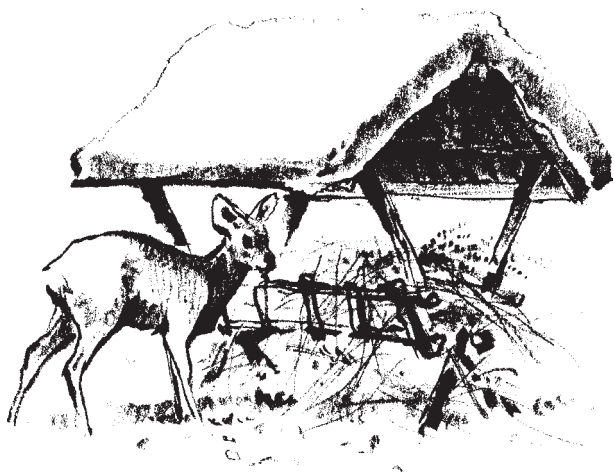
Metsäkaurispukin sarvet kasvavat talvella, joten talvi-ruokinta vaikuttaa myös positiivisesti sarvien laatuun.

Ruokinnan suunnittelu ja toteutus

- Huollon ja ruokinnan jatkuvuuden kannalta ruokinta-paikan helppo tavoitettavuus on tärkeää. Ruokinta-paikkoja pitää sijoittaa tasaisesti alueelle, jonne eläimet luontaisesti hakeutuvat talveksi. Ruokintapaikka on huollettava vähintään kerran viikossa eläinmäärästä ja rehunkulutuksesta riippuen. Metsäkauriin ruokinnassa voidaan käyttää samanlaisia rakenteita ja rehuja kuin valkohäntäpeuran ruokinnassa.
- Kun säännöllinen ruokinta on aloitettu, sitä on myös jatkettava kevääseen asti niin pitkään, että maastosta löytyy vihantaa. Ruokintapaikalta pitää olla hyvä näkyvyys ympäristöön, kuitenkin niin että lähellä on suojaa. Syvälumisilla alueilla, voidaan helpottaa eläinten kulua ruokintapaikalle ajamalla moottorikelkalla uria, jotka ”säteilevät” ruokintapaikalta maastoon.
- Ruokintapaikkaa ei saa sijoittaa siten, että eläimet joutuvat ylittämään vilkkaasti liikennöityjä teitä.
- Ruokintapaikkojen määrän täytyy olla riittävä, niin ettei yhdelle ruokintapaikalle keräänny liian suuria eläinmääriä.
- Ruokintapaikalla pitää olla riittävästi ruokintapistettä, muutoin heikommat yksilöt eivät pääse syömään. Ruokintapistet sijoitetaan 10–20 metrin päähän toisistaan. Tarjottavat rehut tulee suojata lumelta ja saateelta. Ohjeita ruokinta-automaattien tekoon saa riistanhoitopiireistä.

Rehut

Metsäkauriille käy samanlainen talviruokinta kuin valkohäntäpeurallekin. Kauriit kuten peuratkin tarvitsevat helposti sulavaa, runsaasti hiilihydraatteja (energiaa) sisältävää ravintoa talvella. Metsäkauris on märehijä, jonka pötsi ei kestä nopeita muutoksia ruokavaliossa. Ruokinnassa pitää olla jatkuvuutta sekä ajallisesti että tarjottavan ravinnon suhteen. Syksyllä voidaan hyvin käyttää vihanneksia ja puutarhatuotteita ja sokerijuurikkaita ruokinnassa. Syksyn edetessä kyseisten rehujen saanti

Jos eläimiä on paljon, ruokintapaikalla pitää olla useita ruokintapisteitä. Näin taataan mahdollisuus ruokailuun myös heikoimmille eläimille.

yleensä vaikeutuu. On tärkeää, että rehua jota on tarkoitettu käyttää läpi talven kuten esim. säilörehua tai tiettyä viljalajia, on myös tarjolla heti ruokintakauden alusta. Viljoista vehnä ja kaura maistuvat parhaiten. Sokerijuurikkaasta valmistetut rehut, esim. melassileike ovat erittäin hyviä. Sokerijuurikas maistuu metsäkauriille, mutta kokonaisten, jäätyneiden sokerijuurikkaiden syöminen on metsäkauriille, samoin kuin valkohäntäpeuralle, hankalaa ja hampaita kuluttavaa.

Perinteiset talvirehut kuten heinä ja kerput kelpaavat myös kauriille. Parasta heinää on alkukesällä korjattu apilapitoinen niittyheinä. Metsäkauris syö ensisijaisesti heinäkasvien lehtiä. Karkea, myöhään korjattu heinä ei ole hyvää. Nykyään käytetään paljon säilörehua talviruokinnassa. Paras riistasäilörehu saadaan kesän ensimmäisestä sadosta. Säilörehu on halpaa ja sitä voi tarjota vaikka suoraan paalista. Se on myös helposti sulavaa ja sopii hyvin metsäkauriin herkälle mahalle.

Hätäapu

Mikäli eläimiä ei ruokita ja paksu lumi tai hanki estää ravinnon saannin, tilanne muodostuu metsäkauriille kriit-

tiseksi jo muutaman viikon kuluttua. Hätärुokinta voidaan aloittaa heti säilörehulla tai melassileikkeellä. Hätärुokintaan ei käy vilja tai kuiva heinä, koska eläinten ruuansulatus ei kyllin nopeasti pysty sopeutumaan niihin. Koirakuriin on kiinnitettävä huomiota, koska huonokuntoiset eläimet ovat erittäin herkkiä häiriöille. Vaikka talviruokinta on oikein suunniteltu ja toteutettu, muutama eläin menehtyy aina talvella. Tämä on luonnollista ja biologisestikin oikein. Talvi tappaa ensisijaisesti huonokuntoisimmat ja kannalle vähemmän tärkeät yksilöt. Talviruokinnalla pidetään eläimet hyväkuntoisina sekä estetään tuhoisia joukkokuolemia.

Elinympäristö

Metsäkauris viihtyy parhaiten monipuolisessa maisemassa, missä on sekä metsää että peltoa. Viljelymaisema, jossa on syysviljaa, nurmea ja öljykasveja on kauriille erinomainen elinympäristö. Yksipuolinen syyskyntöön

Riistan ruokinta ei vaadi monimutkaisia tai näyttäviä rakenteita. Yksinkertainen ja toimiva ruokinta-automaatti saadaan tekemällä säilörehupaaliin paria aukkoa, josta rehu on saatavilla.

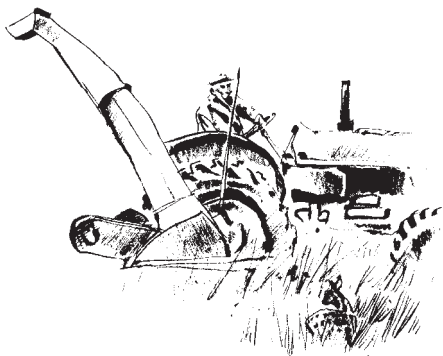
perustuva viljanviljely ei ole kauriin kannalta hyvä. Metsäkauris on muiden hirvieläinten tavoin hyötynyt nykyaikaisesta metsänhoidosta. Hakkuuaukot tuottavat valtavasti hyvänlaatuista kesäravintoa. Nykyaikainen metsänhoito, joka suosii monimuotoisuutta ja sekametsiä, ylläpitää metsäkauriille erinomaisen elinympäristön. Musikkavarvuston väheneminen sen sijaan heikentää metsäkauriin elinympäristöä.

Riistapelлот

Metsäkauris käyttää mielellään riistapeltoja hyväkseen. Monivuotinen, apilapitoinen nurmi on erinomainen riistapello, mutta myös rehukaali, rehurapsi, sokerijuurikas, rehuöljyretikka, rehujuurikkaat ja öljykasvit ovat suosittuja. Talviruokintapaikat ja riistapelлот parantavat kauriin ja muidenkin hirvieläinten viihtyvyyttä alueella. Nuolukivi kuuluu luonnollisesti kokonaisuuteen, ja kun paikalle vielä kunnostetaan juomapaikka, niin tulos on riistanhoitoa parhaimmillaan.

Vasojen suojaaminen niittokoneilta

Ensimmäisen elinkuukauden aikana vasat makaavat suurimman osan ajastaan paikallaan. Emä oleskelee läheisyydessä ja käy imettämässä vasaan silloin tällöin. Vasa ei pyri pakoon vaan suojautuu painautumalla. Metsäkaurisnaaraat kätkevät mielellään vasansa tiheään nurmikasvustoon. Osa vasoista menehtyykin niittokoneiden teriin, kun ensimmäinen nurmisato korjataan. Muutamia esimerkiksi heinäseipäisiin kiinnitetyt roskäskit pari päivää ennen niittoa saavat aikaan sen, että naaraat vievät vasansa pois pellolta.

11. Metsäkauriskanta ja metsästys

Reijo Orava

Uudenmaan riistanhoitopiiri

Tässä luvussa käytetyt kauriiden nimitykset ja niiden vastineet:

pukki = uroskauris

kuttu = naaraskauris

kili = kauriin vasa

Kauriskannan verotuksen sovittaminen kannan rakentamiseen ja kokoon vaikuttaa ratkaisevasti kannan pitkäjänteiseen hyödyntämiseen uudistuvana luonnonvarana. Kannasta saatava riistataloudellinen hyöty voidaan laskea kaadettuina eläiminä eli metsästyselämyksinä, trofeina tai tuotettuna lihana.

Eri puolilla maailmaa on kehitetty ns. populaatiomalleja, jotta ymmärrettäisiin paremmin riistakantoihin vaikuttavien tekijöiden riippuvuussuhteita. Luomalla mahdollisimman totuudenmukaisia malleja ja sitten tutkimalla esimerkiksi erilaisten kaatomäärien vaikutuksia, voidaan "simuloida" sopivia verotusmuotoja. Mallien käytännön soveltamisen ongelmana on se, että niissä tarvittavaa tarkkaa ja moninaista tietoa kauriskannoista ei Suomessa ainakaan toistaiseksi ole.

Metsäkauriskanta tuottaa vassoja enemmän kuin valkohäntäpeura tai hirvi. Koska kuitenkin kannan muu luonnollinen kuolevaisuus on suuri, ei metsästyspaine voi olla suurempi kuin muillakaan meikäläisillä hirvieläimillä eli noin 30–60 % lisääntyvästä kannasta. Elinympäristöistä, kannan rakenteesta ja petojen aiheuttamasta kuolleisuudesta riippuen verotusaste voi vaihdella ja olla edellä mainittua huomattavasti pienempi.

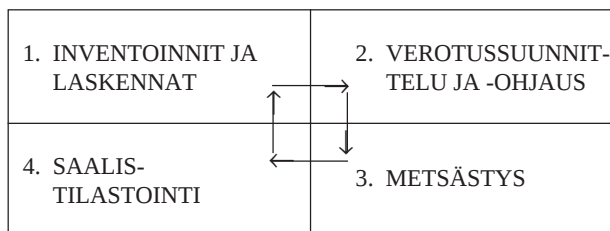
Vakiintuneen metsäkauriskannan "metsästettävä" tuotto riippuu ainakin seuraavista tekijöistä:

1. Elinympäristöjen laatu vaikuttaa reviirien ja kotialueiden kokoon. Mitä paremmat ympäristöt sitä tiheämpi kanta voi olla.
2. Kannan ikärakenne vaikuttaa tuottoon kahdella tavalla. Reviirien ja kotialueiden koko kasvaa eläinkannan vanhentuessa. Kilituotto kuitenkin kasvaa kuttukan-

nan keski-ikäen noustessa. Nämä tekijät siis osittain kompensoivat tosiaan.

3. Eläinten selviäminen talvesta vaikuttaa lisääntyvän kannan määrään ja erityisesti eläinten kuntoisuuteen. Helppojen talvien jälkeen tai, jos tukiruokinta on hyvin järjestetty, kilituotto kohoaa.
4. Petojen aiheuttama poistuma vähentää verotusta. Kettukantojen säätely vaikuttaa ratkaisevasti kilien kesäkuolleisuuteen. Ilveskannat vaikuttavat kauriiseen ympäri vuoden.
5. Peltoalueilla maatalouskoneet aiheuttavat kesäaikaan kilitappioita.

Kauriskannan metsästys-suunnittelun kulku

1. Kannan runsautta seurataan laskennoilla ja inventoinneilla. Tuloksen käyttökelpoisuuden ja luotettavuuden kannalta on tärkeää, että laskennat tehdään vuodesta toiseen samalla menetelmällä.
2. Verotusmäärät päätetään laadittavan verotussuunnitelman pohjalta. Verotussuunnittelun on tapahduttava yhtenäisin perustein riittävän suurella alueella. Suomen oloissa sopiva suunnitteluyksikkö on sen vuoksi suuri metsästysseura tai riistanhoitoyhdistys. Pyyntilupien määrä perustuu suunnitelmassa oikeaksi harkittuun metsästystavoitteeseen. Verotussuunnitelman pohjalta voidaan antaa myös kaadettavien eläinten ikää sukupuolta koskevia ohjeita. Metsästysoikeuden haltijoiden on syytä olla aktiivisesti mukana riistanhoitoyhdistyksen toiminnassa. Näin voidaan vaikuttaa verotusmäärän ja suositusten sisältöön.
3. Metsästys tapahtuu oikeiden verotuseriaatteiden sekä metsästysseuran päättämien sääntöjen tai riistanhoitoyhdistyksen antamien suositusten mukaan.

4. Saalistilastointi käsittää kaadettavien eläinten määrän sekä iän ja sukupuolen.

Verotussuunnittelun vaihtoehdot:

Verotuslaskelma tai tilastollinen suunnittelu

Kauriin verotuslaskelmassa tulisi huomioda seuraavat pääkohdat:

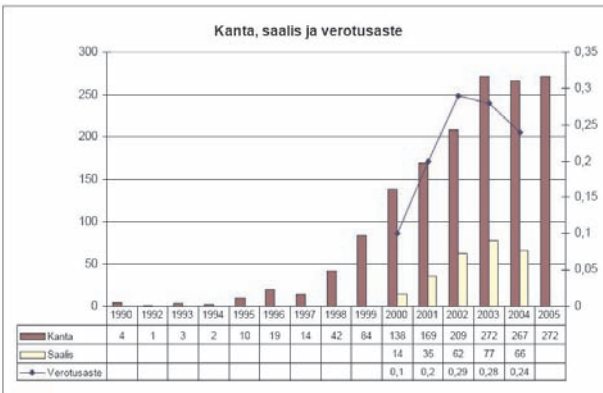
	Talvehtiva kanta
+/-	Muutto, tappiot
=	Vasova kanta
+	Vasatuotto
=	Metsästettävä kanta
-	Tavoitekanta
=	Metsästettävä määrä

Jotta populaatiomalleja tai verotuslaskelmia voitaisiin käyttää edes tyydyttävällä tarkkuudella, meidän olisi tunnettava riittävän hyvin kaikki malleissa tai laskelmissa tarvittavat osatekijät. Tätä tietoa ei kuitenkaan ole eikä voida helposti hankkiakaan, joten suunnittelussa on metsästysmääriä arvioitaessa tyydyttävä yksinkertaisempaan malliin. Seuraavassa kuvassa esimerkki ns. tilastollisesta suunnittelumallista.

Kuvan tiedot kuvaavat erään uusmaalaisen riistanhoitoyhdistyksen kauriskantaa. Mallissa tarvitaan kannan kehitystä kuvaava tieto, **kantaindeksi**, sekä tieto verotuksen määrästä, **saalistieto**.

Näiden muuttujien riippuvuutta voidaan tutkia tilastomatematisin keinoin, mutta käytännön verotuksen suunnittelu voi tapahtua yksinkertaisesti visuaalisesti kuvan perusteella. Kun kantaindeksi näyttää kasvua, verotusta nostetaan ja päinvastoin.

Kantaindeksiksi sopivat erilaiset laskenta- tai inventointimenetelmillä saadut kannanarviot. Esimerkissä kantaindeksinä on käytetty alueen metsästyseurojen kannanarviota, joka on kerätty kevättalvisen hirvilaskennan yhteydessä. Verotus-% kertoo laskentaa seuraavan syksyn saaliin osuuden talvella arvioidusta eläinmäärästä.

Riistakolmiolaskentaverkostoa on lähdetty lounaisessa Suomessa täydentämään ns. peltoriistakolmioilla.

Jos kolmioiden määrä kasvaa riittävästi, ne antavat hyvän indeksin metsäkauriin verotussuunnitteluun riistanhoitoyhdistyksissä. Metsästysseuran tasolla kannattaa pyrkiä talviaikaiseen kannanmääritykseen ruokintapaikoilla tapahtuvalla seurannalla.

Ensin tavoiteasettelu: lihaa vai trofeita

Kauriskantaa tulee säädellä metsästyslaissa sanottujen pääperiaatteiden mukaan: 1) Turvataan kestävä käyttö eli että kanta ei metsästyksen vuoksi vaarannu ja 2) pidetään kanta sellaisella tasolla, että siitä ei aiheudu kohtuutonta haittaa elinkeinoille ja ympäristölle. Näiden reunaehtojen rajoissa metsästäjien päätettäväksi jää kannanhoidon **metsästyksellinen tavoiteasettelu** eli halutaanko **lihaa vai trofeita?**

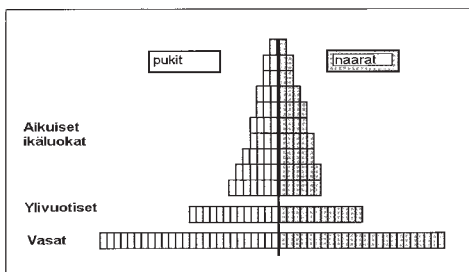
Hirvikantamme on hoidettu tavoitteena saada suuri tuotto lihalla tai kaatomäärinä mitattuna. Samoin on valkohäntäpeuramme laita. Halutaanko näin myös kauriin osalta?

Seuraavassa käsitellään yleisellä tasolla verotusmalleja, joko lihan tai trofeiden tuottamiseen. Kumpaa halutaan, se on metsästäjien itse päätettävä. Tarkastelussa käytetään pyramidimallia. Hirvieläinkannan rakennetta

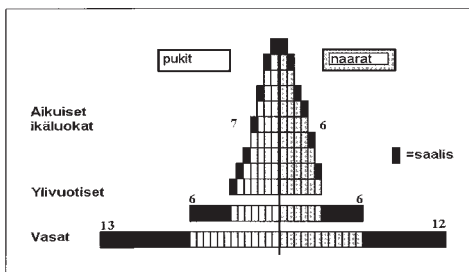
kuvaava pyramidi jakautuu pystysuunnassa kahteen siipeen; oikealla ovat naaraat ja vasemmalla urokset. Pyramidin vaakakerrokset vastaavat eri ikäluokkia. Alimpana ovat keväällä syntyvät vasat. Osa vasoista metsästetään syksyllä ja jäljelle jääneet nousevat seuraavaksi kevääksi kerroksen ylöspäin ylivuotisten ikäluokkaan. Ja näin edelleen ikäluokka vanhenee aina vuoden kerrallaan. Joka vuosi osa korjataan saaliiksi ja lopulta viimeinenkin ikäluokan eläin on kaadettu. Kaadettavat yksilöt on merkitty pyramidikuviin punaisella värillä.

Kauriskannan ikä- ja sukupuolirakenne

Kauriskannan verotus

Lihantuotantomalli

Pitkässä juoksussa saaliin sukupuolijakauman on vastattava syntyvien vasojen sukupuolijakaumaa. Jos saalis on pitkään urosvoittoista, eläinkannan rakenne vinoutuu. Näin juuri on tapahtunut valkohäntäpeurallemme ja jos-sain määrin myös hirvikannallemme. Uroksia on kaadettu jatkuvasti enemmän kuin naaraita ja kannan rakenne on muuttunut lihanuotantomallin pyramidin kaltaiseksi. Kannassa on naaraita enemmän kuin uroksia ja urosten keski-ikä on alhaisempi kuin naaraiden.

Verotusmallissa saadaan hyvänlaatuisia trofeita vähän. Syyn löytää vinoa pyramidia tarkastelemalla. Urokset kohtaavat matkansa pään ennen kuin sarvet ehtivät kasvaa trofeemittoihin. Urosten keski-ikä elävässä kannassa sekä saaliissa on alhaisempi kuin naaraiden.

Metsästyksellä naarasvoittoiseksi vinoutettu kannan rakenne on tuottava. Naaraita on paljon ja kun niiden keski-ikä riittävän korkea, syntyy myös paljon vasoja. Kokonaiskantaan suhteutettu tuotto antaa komeat tuottoluvut. Jos kannanhoidon tavoitteena on nimenomaan lihanuotanto, näin pitää tietysti ollakin. Uroksia tarvitaan vain sen verran, että ne saattavat naaraat tiineeksi. Kun ”tarpeettomia” sonneja tai pukkeja ei ole, hirvieläinkantojen aiheuttamat vahingot niin maa- ja metsätaloudessa kuin liikenteessäkin ovat tuottoon suhteutettuna alhaiset. Kuttuvoittoiseksi vinoutuneen sukupuolijakauman ei ruotsalaisten kokemusten mukaan pitäisi vaikuttaa merkittävästi kauriiden tiinehtyvyyteen. Yksilömääriltään suurissa ja tiheissä metsäkauriskannoissa jakauma voi olla jopa yksi pukki kahta tai kolmea kuttua kohti.

Trofeemalli

Entä jos haluammekin, että kauriskantamme – tai mikä muu hirvieläinlaji tahansa – tuottaa myös hyviä trofeita? Tähän pääsemiseksi on nostettava urosten keski-ikä, sillä metsäkauriin sarvet alkavat olla trofeeluokkaa vasta 4–6 vuoden iässä. Keski-ikää saadaan kasvatettua yksinkertaisesti lisäämällä urosten osuutta kannassa.

Trofeemallissa onkin uroksia yhtä paljon kuin naaras-eläimiä. Molemmat sukupuolet elävät tällöin keskimäärin yhtä kauan. Niiden ikärakenne niin saalissa kuin elävässä kannaskin on osapuilleen sama.

Trofeemallissa kannan vasatuotto on lihamallia alhaisempi. Kun lihamallin tuotoksi on arvioitu 50 vasaa sataa aikuista kohti, trofeemallin tuotto on 40 vasaa. Tämä tarkoittaa sitä, että trofeemallissa saaliin kappalemäärä on 20 prosenttia pienempi kuin lihamallissa.

Tässä esitetty trofeemalli ei itse asiassa vielä edes ansaitsisi trofeetuotantomallin nimeä, sillä se on jonkinlainen lihan ja trofeiden sekamalli. Kunnon trofeemallissa kannanrakennetta vinoutettaisiin niin, että siinä olisi enemmän uroksia kuin naaraita. Näin tehdään paikoin Keski-Euroopassa, jossa kannanhoito tähtää yksin trofeetuotantoon. Enin osa syntyneistä urosvasoista pyritään kasvattamaan trofeeikään. Kannan määrällinen säätely tapahtuu naaraiden määrää rajoittamalla.

Tasapainoinen verotus alusta alkaen

Kauriskannan verotuksessa on syytä lähteä liikkeelle hirven ja valkohäntäpeuran verotuksessa tunnetuista periaatteista. Myös niiden verotuksessa tehdyistä virheistä on syytä ottaa oppia. Verotuksessa on kaksi tärkeää pääsääntöä:

Riittävä kiliverotus (50–65 %) turvaa, että tuottavaan kannanosaan ei kohdistu liiallista metsästyspainetta. Kiliverotuksen vaikeutuminen varoittaa kannan tuoton laskusta, johon on reagoitava kokonaisverotusta lasquemalla. Riittävää kiliverotusta tarvitaan toisaalta myös kannan liikakasvun estämiseksi. Kun valtaosalla kuttuja on kilejä, ei riittävää kuttuverotusta voida toteuttaa kilejä ensin kaatamatta.

Aiemmin jo todettiin, että saaliin sukupuolirakenteen on vastattava syntyvyyden rakennetta. Näin on oltava sekä liha- että trofeemallissa silloin, kun kannan rakenne halutaan pitää ennallaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että **pukkeja ja kuttuja on kaadettava yhtä paljon**. Näin on syytä menetellä heti kun metsästys kannan levittäytyessä alueittain käynnistyy. Vinoutunutta kantaa on vaikea korjata ja virheelliset verotustottumukset jäävät tavaksi.

12. Metsästysjärjestelmä Suomessa

Tuomo Pispä

Metsästäjain Keskusjärjestö

Metsäkauriin metsästysaika on 1.9.–31.1. Lisäksi urok-
sia, eli pukkeja saa metsästää 16.5.–15.6. välisenä aika-
na. Metsäkauriin metsästykseseen ei tarvita Suomessa
pyyntilupaa. Sen metsästämiseen tarvitaan oikeus met-
sästää kaurista alueella, voimassaoleva metsästyskortti ja
voimassaoleva ampumakoe, mikäli kaurista metsätetään
metsästyskiväärillä. Kaurista saa ampua myös haulikolla
sekä jousella. Tällöin ei ampumakoetta kuitenkaan vaa-
dita.

Metsästyksessä saadaan käyttää kivääriä, jonka pat-
ruunan luodin painon on oltava vähintään 3,2 grammaa ja
osumaenergia 100 metrin etäisyydellä piipun suusta mi-
tattuna (E100) on oltava vähintään 800 joulea. Luoti voi
olla myös kokovaippainen. Jousella metsästettäessä jou-
sen jännittämiseen tarvittava voima tulee olla vähintään
180 newtonia (180 N) ja nuolessa on käytettävä leikkaa-
vaa kärkeä, jonka halkaisija on vähintään 22 millimetriä.

Muista hirvieläimistä poiketen, kauriin metsästykses-
sä ei tarvita myöskään metsästyksenjohtajaa eikä metsäs-

täältä vaadita punaisten vaatteiden käyttöä. Seuruemetsästyksessä on kuitenkin jokaisen metsästystapahtumaan osallistuvan turvallista käyttää jonkinlaista huomioväriä, esimerkiksi punaista hattua.

Mikäli metsästykseseen käytetään ajavaa koiraa, se saa olla säkäkorkeudeltaan enintään 28 cm. Ajavaa koiraa ei kuitenkaan saa käyttää metsäkauriin metsästyksessä ennen syyskuun viimeistä lauantaita. Tämä rajoitus johtuu siitä, että aiemmin syksyllä naaras jättää koiran ajossa usein vasansa ja jättäytyy itse koiran ajettavaksi. Tämän seurauksena naaras voidaan ampua yksinäisenä, vaikka vasat ovat tosiasiaa lähistöllä.

Saaliista tulee ilmoittaa

Metsäkauriin metsästäjän tulee ilmoittaa saamastaan saaliista riistanhoitopiirille seitsemän päivän kuluessa saaliin saamisesta. Saalisilmoituksessa vaadittavat tiedot on määrätty maa- ja metsätalousministeriön asetuksessa 432/2005.

Mikäli metsäkauriskannan tila sitä edellyttää, voivat riistanhoitopiirit rajoittaa kauriin metsästystä riistanhoitoyhdistystensä alueilla. Metsästäjän tulee selvittää mahdolliset alueelliset rajoitukset ennen metsästyksen suunnittelua. Vahinkojen ehkäisemiseksi riistanhoitopiirit voivat myöntää rauhoitusaikaisen pyyntiluvan metsästykseseen metsästysasetuksen 27 §:n mukaisesti metsäkaurisuroksen osalta 16.6.–31.8. sekä 1.2.–15.5. väliselle ajalle ja naaraan sekä vasan osalta 1.2.–31.8. väliselle ajalle. Tällainen lupa voidaan myöntää myös edellä mainitun alueellisen rajoituksen tai kiellon aikana.

Metsäkauriin metsästys tapahtuu pääasiassa metsästysseurojen ja niiden jäsenten toimesta. Tämä mahdollistaa kauriin metsästyksen järjestämisen samojen periaatteiden mukaisesti, kuin muidenkin hirvieläinten metsästys tapahtuu. Kauriille kannattaa tehdä seurakohtainen hoito- ja verotussuunnitelma, jota jäsenet sitoutuvat noudattamaan. Ammuttavaksi tarkoitettu kaurismäärä tulee sopeuttaa alueen tuottoon ja liikenteen sekä petojen aiheuttamaan poistumaan.

Vaikka kaurista voidaan metsästää itsenäisesti pieniläkin alueilla, tulee metsästettävien kauriiden määrä suhteuttaa alueen tuottokykyyn. Ainoastaan tällöin voidaan kannan rakennetta ja kokoa säädellä tarpeen mukaan hal-

litusti. Vaikka varsinkin talvella voi kauriita oleilla runsaastikin yhden ruokintapaikan lähiympäristössä, on alue joka todellisuudessa tuottaa kyseiset kauriit Suomen olosuhteissa huomattavasti suurempi, jopa satoja hehtaareita. Kauriskannan järkiperäinen ylläpito vaatiikin yksittäisten metsästysoikeuden haltijoiden, metsästysseurojen ja maanomistajien kesken toimivaa yhteistyötä.

13. Metsästysmuodot

Metsäkauriin metsästystä voidaan harjoittaa monin eri tavoin. Tavallisimpia metsästysmuotoja ovat **hiivintä-, vahtimis- ja ajoketjumetsästys** sekä **metsästys ajavalla koiralla**.

Metsästys ajavalla koiralla

Kauriin metsästys ajavalla koiralla on mielenkiintoinen metsästysmuoto.

Metsästystä voidaan harjoittaa yksinkin koiran kanssa, mutta se on tehokkaampaa seuruemetsästyksenä. Hirvieläinten metsästyksessä saa käyttää ajavaa koiraa, jonka säkäkorkeus on korkeintaan 28 cm. Metsästys voidaan, eläinten olinpaikasta riippuen, järjestää hyvinkin pienellä, jopa kymmenen hehtaarin kokoisella alueella. Passiketju muodostetaan eläinten kulkureiteille tuulen suunta huomioiden.

Koira ja sen ohjaaja haravoivat alueen, jolla kauriiden oletetaan viettävän aikaansa päivisin. Usein ne löytyvät pieniltä kummuilta tai kuusi- ja mäntytiheikköjen reunoilta. Ne syövät ja lepäävät vuorotellen ja siksi ne haakeutuvat paikkoihin, jotka tarjoavat tarpeeksi sekä suojaa

että ravintoa. Tiheät ja pensaikkoiset alueet, joissa on rehevä aluskasvillisuus, ovat niiden suosiossa.

Samalla alueella oleva metsäkaurislauma on usein jakautunut kahteen osaan: osa eläimistä syö ja osa lepää. Siksi saattaa käydä niin, että koira ottaa ajoon vain sattumalta ensimmäisenä havaitsemansa eläimen muiden paetessa vain lyhyen matkan tai jäädessä kokonaan paikoilleen. Ajossa oleva eläin hakeutuu usein takaisin lähtöpäikalle etsimään muita laumatovereitaan. Tällainen käytös on ominaista erityisesti vasoille ja ylivuotisille.

Suotuisissa oloissa ja varsinkin ajon alkuvaiheessa kauriit mutkittelevat paljon. Ajo etenee tällöin rauhallisesti ja koska eläimet ovat usein vain muutaman minuutin koiraa edellä, ne etenevät rauhallisesti valiten joenrantoja ja tiheitä metsänreunoja reiteikseen. Erityisen suosittuja ovat kapeat rämeet tai ”kielekkeet”, jotka eroavat muusta ympäristöstä.

Hyviä passipaikkoja ovat pienet kummut, sillä kauriit usein etsiytyvät muuta maastoa korkeammille paikoille kuuntelemaan. Eläimet eivät ylitä avoimia alueita varsin kaan metsissä, joissa hakkuuaukkoja on tiheässä. Mutkittelevat reitit saattavat kulkea monta kertaa samoista kohdista, joten ei ole mitään syytä vaihtaa passipaikkaa niin kauan kuin ajo kulkee lähialueilla.

Puoli tuntia on koiran ajoon riittävä aika. Siihen mennessä ajossa ollut eläin (eläimet) on jo havainnut metsästäjät ja kulkeutunut vaikeakulkuiseen tiheikköön tai yksinkertaisesti lähtenyt alueelta.

Kauriin metsästyksen hyvin koulutetulla ajavalla koiralla on viihtyisiä ja jännittäviä metsästysmuotoja.

Joitakin huonoja puolia siinäkin silti on. Voi olla vaikeata harjoittaa valikoivaa metsästystä usein varsin nopeasti tulevissa ampumatilanteissa. Sen lisäksi emä ja vasa voivat joutua eroon ajovaiheesta, jolloin on riskinä, että emä ammutaan vasattomana naaraana. Tästä syystä kauriin metsästyksessä saa ajavaa koiraa käyttää vasta syyskuun viimeisestä lauantaista alkaen. Usein samalla alueella toistuvat jahdit voivat muuttaa eläinten käytöstä niin, että ne eivät enää mutkittele ajossa tarjoakaan, vaan lähtevät suoraan alueelta ajon alkaessa. Tällä tavoin osin pakotetaan eläimet siirtymään kokonaan uusille alueille. Myös suurella yhtenäisellä alueella voi metsästys ajavalla koiralla olla tehotonta.

Metsästystä ajavalla koiralla ei eläinsuojelullisista syistä tule sallia liian syvässä irtolumessa tai kovalla ja leikkaavalla hangella.

Hiivintämetsästys

Tämä Manner-Euroopassa yleisesti käytetty metsästysmuoto on saanut osakseen suurta kiinnostusta myös pohjoismaisten metsästäjien keskuudessa. Kauriit etsitään ensin hiipimällä maastosta, jonka jälkeen valitaan sopiva yksilö ammuttavaksi.

Metsästysmuoto on tyypillinen yhden miehen laji ja vaatii hyvää eläinten- ja paikallistuntemusta, jolle voidaan luoda pohja esimerkiksi jo keväällä seuraamalla pukkien reviirien sijoittumista. Metsästystä voidaan harjoittaa koko vuorokauden valoisana aikana. Tavallisesti kannattaa kuitenkin käyttää hyväkseen erityisesti ilta- ja aamuhämärän hetket, jolloin eläimet liikkuvat eniten ja ovat helpoimmin löydettävissä. Kauriit lähtevät usein etsimään apila- ja laihopeltoja tai hakeutuvat aluskasvillisuudeltaan reheville hakkuuaukeille syömään vuorokauden pimeiden tuntien aikana.

Metsästyksen onnistuminen riippuu siitä, kuinka metsästäjä osaa lähestyä eläimiä. Lähestymisen pitäisi tapahtua mahdollisimman äänettömästi, joten maaston valinta on tärkeää. Jos mahdollista, kannattaa valita tienpohjia, kiviä sekä kosteita ja pehmeitä maastokohtia etenemiseen. Kannattaa myös pysähtyä välillä hetkeksi ja tarkkailla ympäristöä 5–10 minuuttia. Tällöin on mahdollista havaita kauriit, jotka aiemmin olivat kasvillisuuden takana piilossa tai sellaiset yksilöt, jotka vaeltelevat alueella. On myös tärkeää muistaa kulkea koko ajan tuulta vastaan.

Kaurista lähestyttäessä on liikkeiden oltava täysin huomaamattomia. Metsäkauriilla on ”harmillisen” hyvä näkö ja ”hermostuneen” luonteensa takia niiden ei tarvit-

se nähdä kuin vilaus ihmisestä, kun ne jo saattavat paeta paikalta. Ympäristöä pitää koko ajan tarkkailla, jotta ei myöskään tulisi häirinneeksi muita metsän eläimiä, jotka vuorostaan voisivat varoittaa kaurislaumaa.

Metsästäjän pyrkimyksenä on kulkea eläinten päivä-oleskelualueen läpi. Koska kauriit ovat aktiivisia myös keskellä päivää, on hyvät mahdollisuudet havaita ne ajoissa ja hiipiä asemiin. Jos eläimet säikähtävät hieman vainuamatta silti ihmistä, ne karattuaan vähän matkan päähän palaavat kohta paikalle tutkimaan häiriön syytä ja silloin voi tarjoutua mahdollisuus laukaukseen.

Metsästäjällä tulee olla hillitynväriset ja pehmeät, kahisemattomat vaatteet. Jalkineet ovat erityisen tärkeit; parhaat ovat kevyet, pehmeäpohjaiset tossut. Jotkut metsästäjät vetävät paksut sukat kenkiensä päälle. Kevyt kiikari kannattaa myös ottaa mukaan, jotta iän ja sukupuolen määrittäminen pitkän matkan päästä olisi helpompaa. Metsästysaseena käytetään kiikaritähtäimellä varustettua luodikkoa. Metsäkauriin osuma-alue on suhteellisen pieni ja hiivintämetsästyksessä ampumaetäisyys on usein pitkä. Aseen tulee olla huolellisesti tarkkuutettu.

Hiivintämetsästys tarjoaa monipuolisia luontoelämyksiä ja jännittävää metsästystä. Sitä voidaan periaatteessa harjoittaa koko metsästyskaudella ja saaliseläimet voidaan valita tarkoin. Koska tässä metsästysmuodossa metsästäjä pysyttelee mahdollisimman huomaamattomana ja aseena on luodikko, tulee turvallisuuskäsitteitä kiinnittää erityistä huomiota.

Metsästys vahtimalla

Vahtimismetsästyksessä metsästäjä käyttää kiinteää ampumapaikkaa ruokintapaikan läheisyydessä tai alueella, missä kauriit usein liikkuvat ja ovat hyvin näkyvillä, esimerkiksi hakkuuaukeilla, pellonreunoilla, soilla jne. Vahtiminen voidaan osittain yhdistää hiipimismetsästykseseen. Yleensä kyseessä on erityinen ampumalava tai torni, joista on helppoa tarkkailla ympäristöä ja jotka vähentävät paljastavan hajun leviämistä ympäristöön. Korkeammalta ampuminen on myös turvallista, koska laukaus suuntautuu alaspäin.

On tärkeää, että paikalle mennään hiljaa ja tuulen alapuolelta. Ampumatilanteet ovat hyvin samantapaisia kuin hiipimismetsästyksessä. Tarkalla valikoinnilla voi-

daan vaikuttaa kannan kehitykseen ja suunnata sitä haluttuun tulokseen.

Houkutteleminen

Houkuttelu ei varsinaisesti ole itsenäinen metsästysmuoto. Sitä voidaan harjoittaa hiipimis- ja vahtimismetsästyksen yhteydessä, erityisesti syys-lokakuussa. Tavallisesti houkutellessa yritetään jäljitellä naaraan houkutus- tai kutsuääntelyä ja sillä tavoin herättää lähialueiden pukkien kiinnostus. Parhaat onnistumisen mahdollisuudet ovat syyskuun alussa, kun pukkien kiimakäyttäytyminen on vielä käynnissä.

Tärkeää houkuttelussa on tietenkin saada aikaan oikeanlainen ääni. Usein käytetään erityisiä houkutus-pillejä, mutta nekin vaativat kokemusta ja harjoittelua sillä kyseessä on tarkkakuuloisen pukin petkuttaminen. Ei myöskään pidä äännellä liian paljon, sopiva tahti on pari äännähdystä sarjassa muutaman sekunnin välein ja sitten pidempi tauko, jotta pukkia ei ”väsytetä”. Jos pukki reagoi houkutteluun, tulee metsästäjän olla valmiina, sillä usein eläin tulee varsin nopeasti ampumataikuisuudelle. Siksi onkin tärkeää asettua sellaiselle paikalle, ettei pukin lähestyessä tule yllätetyksi. Pellon- ja hakkuuaukean reunat tai harva vanha metsä tarjoavat hyvät tarkkailu- ja ampumamahdollisuudet. Tärkeää on myös, että metsästäjä on hiljaa ja rauhallisesti paikoillaan eikä liian innokas vaihtamaan paikkaa. Usein varsinkin vanhemmat pukat ovat varovaisia ja epäileviä lähestyessään metsästäjää kasvillisuuden suojassa. Yksikin väärä liike sellaisessa tilanteessa saa aikaan sen että kiimaisinkin pukki karkaa paikalta tiehensä.

Ajoketjumetsästys

Ajoketjumetsästyksessä yrittää joukko ajomiehiä ketjussa rinnakkain etenemällä saada alueen metsäkauriit liikkeelle. Kaurista on yleensä vaikea saada kulkemaan oikeaan suuntaan. Sen sijaan se menee usein ajoketjusta läpi ja lähtee takaisinpäin tai kiertää odottamattomalla tavalla sivuun. Vaikka ketju olisi hyvin tiheä, ei voida varmasti olettaa, että kauris pystytään pitämään toivotussa suunnassa. Paras tulos saavutetaan, jos ketju etenee

rauhallisesti ja suhteellisen hiljaa alueen läpi. Silloin eläimet eivät vauhkoonnu ja kulkevat usein passeja kohti rauhallisesti.

Pienellä joukolla jahti käy usein sujuvammin ja on toisinaan tehokkaampakin kuin suurella. Miehet etenevät maastossa rinnakkain. Vaatimuksena on hyvä paikallistuntemus. Näin he voivat etsiä eläimiä tehokkaasti tuntemiltaan elinlueilta. Karkottavia koiria voidaan myös käyttää apuna.

Passimiehet sijoittuvat tunnetuille kulkupaikoille. On tärkeää, että sivu- ja takapassit sijoitetaan silmälläpitäen eläinten taipumusta mennä ajoketjun läpi ja palata takaisinpäin. Jos alue on suuri, saattaa olla viisasta antaa jonkun kokeneen metsästäjän seurata ajoketjun takana ja odottaa sopivan kasvillisuuden suojassa ketjun läpäisseitä eläimiä. Tällöin tulee kuitenkin olla erittäin huolellinen mahdollisessa ampumatilanteessa.

Metsästys jäljittämällä

Lumijäljitystä voi harjoittaa yksin tai pienellä ryhmällä. Molemmissa tapauksissa metsästäjä ajaa kauriin liikkeelle. Yksinäinen metsästäjä tarvitsee kokemusta ja hyvän paikallistuntemuksen. Jos eläimiä häiritään vain vähän, ne mutkittelevat mielellään ja kulkevat samoista kohdista useita kertoja. Usein kauris myös jää odottamaan jäljittäjäänsä kumpareen tai mäen päällä ja tällöin voi tarjoutua mahdollisuus laukaukseen. Toisinaan kannattaa jättää jälki tilapäisesti ja oikaista kauriiden edelle, jos ne näyttävät kulkevan jotakin tiettyä paikkaa kohti.

Jos metsästäjiä on useita, muut ovat jäljittäjää lukuunottamatta passissa. Jäljittäjä seuraa jälkeä ja yrittää painostaa eläimiä edelleen, esimerkiksi viheltämällä tai torvella. Kauriit liikkuvat usein rauhallisemmin, jos ne voivat paikallistaa takaa-ajajansa ja samalla passimiehet voivat seurata ajon edistymistä. Passeja kannattaa sijoittaa myös jälkien tai kauriiden käyttämien polkujen varrelle, sillä ne kulkevat ajossakin usein omia jälkiään tai valmiita polkuja pitkin.

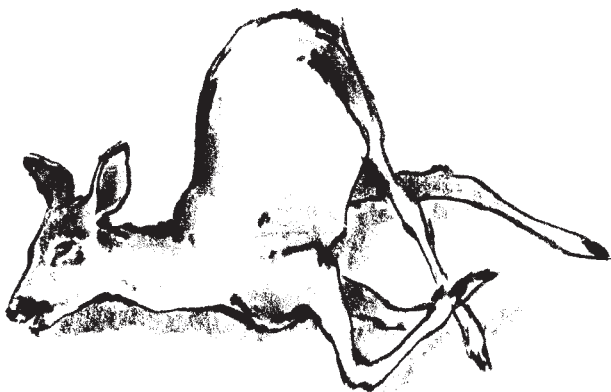
Riistalaukaus

Metsäkauriin ampuminen vaatii pienestä maalista johtuen suurta tarkkuutta, oli aseena sitten kivääri tai haulikko.

Metsästäjän periaatteena on – kuten kaikessa muussakin metsästyksessä – oltava ”laukaus ja kaato”.

Lyhyeltä matkalta haulikolla ammuttaessa eläin kuolee shokkiin useiden haulien osumasta. Haulien iskuvoima vähenee kuitenkin nopeasti ja siksi ampumamatka on pisimmillään 25 metriä. Laukaus tulee suunnata kauriin etuosaa ja lapaa kohti, mieluiten suoraan sivusuunnasta. Etuviistosta ammutussa laukauksessa on huomattavasti pienempi osuma-alue ja tappava vaikutus heikompi. Älä koskaan ammu takaapäin ja muista että haulikolla tulee vain harvoin täydellisiä harhalaukauksia! Yksittäinenkin hauli aiheuttaa eläimeen osuessaan tarpeetonta kärsimystä. Kiinnitä huomiota osumamerkkeihin heti laukauksen jälkeen ja tee kaikkiesi löytääksesi haavoittunut yksilö, jos se pakenee paikalta.

Kivääriä käytettäessä tulee muistaa, että osuma-ala on pieni. Hyvä aivan etulavan taakse sattunut osuma on aina tappava. Kiväärillä tulee ampua suoraan sivusuunnasta. Kiinnitä huomiota osumamerkkeihin, sillä eläin voi kulkea yllättävän pitkän matkan vielä hyvänkin kivääriosuman jälkeen.

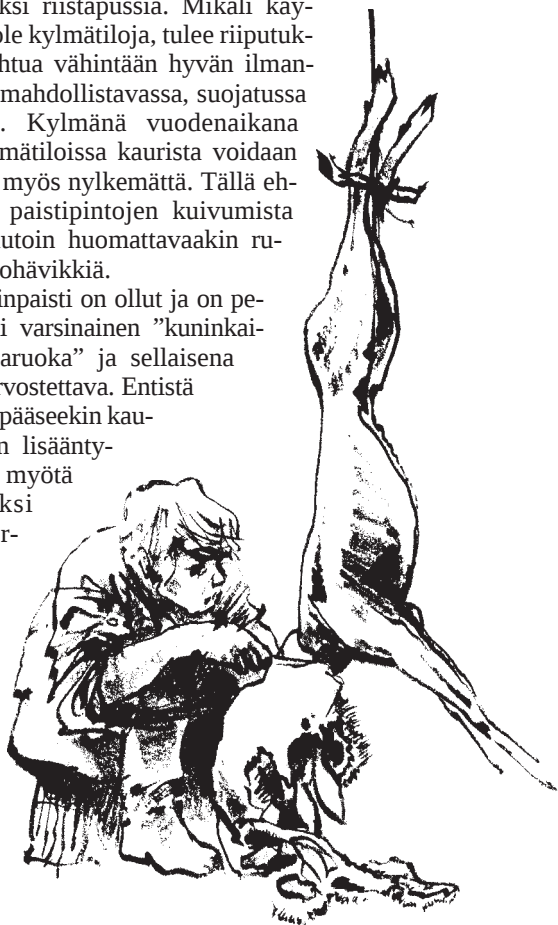

14. Saaliin käsittely

Metsäkauris on pienenä hirvieläimenä helppo käsitellä kaadolta alkaen aina patavalmiiksi asti yksinkin. Nylkemisen ja riiputuksen jälkeen eläin paloitellaan periaatteessa muiden hirvieläinten tapaan. Aikuisen kauriin kokonainen satula on sopivan kokoinen juhla-ateria useammallekin ruokavieraalle. Ulkofileet on tuolloin tietenkin jätettävä irrottamatta.

Saaliin käsittelyssä varsinkin keväällä ja alkusyksystä on kiinnitettävä erityistä huomiota hygieniaan. Kärpästen pääsy riiputettavaan ruhoon on estettävä käyttämällä esimerkiksi riistapussia. Mikäli käytössä ei ole kylmätiloja, tulee riiputuksen tapahtua vähintään hyvän ilmanvaihdon mahdollistavassa, suojatussa paikassa. Kylmänä vuodenaikana sekä kylmätiloissa kaurista voidaan riiputtaa myös nylkemättä. Tällä ehkäistään paistipintojen kuivumista sekä muutoin huomattavaakin ruhon painohävikkiä.

Kauriinpaisti on ollut ja on perinteisesti varsinainen ”kuninkaiden juhlaruoka” ja sellaisena sitä on arvostettava. Entistä useampi pääseeikin kauriskannan lisääntymisen myötä osalliseksi tästä herkusta.

15. Metsäkauriin trofeet

Ilkka Ala-Ajos

Metsästäjain Keskusjärjestö

Metsäkauriin sarvitrofeeta voi meikäläinen metsästäjä tottuneena muiden hirvieläintemme sarvien massiivisuuteen ensin pitää varsin mitättömänä. Lähempi tarkastelu osoittaa kuitenkin ensivaikutelman vääräksi.

Metsäkauriin sarvet poikkeavat huomattavasti muiden hirvieläinten sarvista. Noin viisi-kuusivuotiaana kaurispuikin sarvet ovat yleensä komeimmillaan. Sarvien tyviin on tuolloin kertynyt massaa eli ”volyyimia” ja tyvirusukkeilla on roimasti enemmän kokoa kuin pari-kolmevuotiaalla pukilla. Komean kauristrofee voi olla myös sarvipinnaltaan erittäin röpelöinen, eli ”helminen”. Täysin kehittyneet sarvet ovat lähes poikkeuksetta kuusipiikkiset. Tämä sarvien piikkiluku saavutetaan yleensä viimeistään kolmantena elinvuotena ja se ei sen jälkeen lisäännä. Sarvien taantuminen, eli kokonaismassan ja piikkiluvun pieneneminen alkaa viimeistään noin seitsemän ikävuoden paikkeilla. Metsäkauriin trofee ei vaadi suuria seinäpinta-aloja ja useammasta on helppoa rakentaa näyttävä nurkkaus osoittamaan metsästäjän harrastusta asiaan.

Toinen sarvien funktio – kuten muillakin hirvieläimillä – on kannan tilan osoittaminen. Mitaliluokkaa olevat trofeet ovat aina osoitus kannan korkeasta laadusta ja metsästysverotuksen oikeasta suunnasta.

Mikäli kauriskannan hoidossa valitaan aiemmin puheena ollut trofeemalli, saadaan Manner-Suomesta tulevaisuudessakin laadukkaita, mitaliluokkaa olevia metsäkauristrofeita. Silloin kun kanta levittäytyy ja metsästys on vähäistä, mitalisarvien määrä on korkea. Vaarana kuitenkin on, että mitä suuremmaksi kanta kasvaa ja metsästys tehostuu, trofeet pienenevät ja laatu heikentyy. Näin on käynyt nimenomaan valkohäntäpeuran kohdalla Suomessa.

Tässä vaiheessa tulisikin kannan hoitoon ”trofeemallia” (ks. luku 12) silmälläpitäen kiinnittää erityistä huomiota ja ottaa jo varhaisessa vaiheessa koulutuksen ja informaation avulla vankka ote kannan hoitoon. Suomalainen metsästäjä tuntee vastuunsa kun se hänelle riittävän selkeästi esitetään ja motivaatio asiaan viritetään.

Pohjoisen Euroopan suurimmat trofeet on viimevuosina kaadettu lähinnä Ruotsista ja Virosta sekä myös Suo-

mesta. Pohjoisen Euroopan kauristrofeet ovat selkeästi suurempia kuin esimerkiksi tämänhetkiset läntisen Keski-Euroopan kauristrofeet. Syistä trofeiden taantumiseen voidaan mainita merkittävin, eli kannan ylitiheys ja sen aiheuttama laidunpaine. Myös liika verotuspaine keskikäisiin uroksiin kohdistuessaan aiheuttaa sarviaineksen ”kääpiöitymistä” kauriskannassa.

Sarvien arvostelu

Sarvien arvostelu jakautuu kahteen osa-alueeseen: mittaukseen ja arviointiin. Mittauksessa mitataan millimetrin tarkasti kummankin sarven pituus ja niiden sisäleveys. Mittaukseen kuuluu myös punnitus. Trofee voidaan punnita aikaisintaan kolmen kuukauden kuluessa kaatamisesta.

Poikkeavaa muiden sarvien arvostelusta on tilavuuden mittaaminen. Se tapahtuu upottamalla ne veteen tyviruusukkeita myöten kallorajaan asti. Mikäli näin ei voida tehdä, arvioidaan tilavuus painon perusteella erityisellä kertoimella.

Mittauksen jälkeen sarvet arvioidaan ja pisteitä ropi-see väristä, helmisyydestä, ruusukkeista, sisäleveyssuhteesta (muodosta) piikkien kärjistä ja symmetriasta sekä kauneudesta. Virhepisteitä tulee epäsymmetriasta.

Lisätietoja trofeen mittauksesta on löydettävissä MKJ:n julkaisemasta ”Metsästystrofeiden arvostelu”-oppaasta, joka sisältää kaikkien Suomessa esiintyvien lajien arvosteluperusteet ja mitaliluokitukset. Trofeiden arvostelun perustana on CIC:n (Kansainvälinen metsästyksen ja riistansuojelun neuvosto) vahvistamat arvosteluperusteet.

Metsäkauristropheiden kymmenen kärjessä

Alla olevassa taulukossa on tähän mennessä näyttelyissä arvosteltujen Suomessa kaadettujen metsäkauriin trofeiden ”top ten”:

METSÄKAURIS

Pisteet	Omistaja	Kaatopaikka	Vuosi	Piiri	Näyttely
183,38	MKJ, Laitilan tk.	Hollola	1998	Etelä-Häme	Riihimäen Kv. Erämessut 2000
182,10	Karlsson Per-Ove	Sund	1990	Åland	Åland
174,82	Kai Lilja	Mariehamn	1996	Åland	Riihimäen Erämessut -98
172,65	Lundström Karl-	Hammarland	1990	Åland	Åland
162,10	MKJ, Laitilan tk.	Hollola	1995	Etelä-Häme	Riihimäen Kv. Erämessut 2000
160,93	Jansson Karl-Erik	Jomala	1985	Åland	Åland
158,09	Mörn Kurt	Finström	1988	Åland	Åland
149,65	Österlund Harry	Finström	1994	Åland	Åland
147,51	Sundblom Bo	Hammarland	1992	Åland	Åland
147,40	Grönroos Alf	Rebbenby	1979	Åland	Åland